

ANUL XII. No. 25.

Iulie-Octomvrie 1915.

BULETINUL

SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE

PUBLICAȚIUNE TRIMESTRIALĂ

Sub îngrijirea D-ului

CONSTANTIN MOISIL

PROFESOR SECUNDAR, NUMISMAT-AJUTOR
AL ACADEMIEI ROMÂNE

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA CURȚII REGALE **F. GÖBL FII**

19, Strada Regală, 19

1915.

C. 843.

COMITETUL SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE

dinte: *M. C. Sutz*; vice-președinte: *Al. Cantaruzino*;
șar general: *Dr. G. Serereanu*; casier-contabil: *Victor
Pop*; membri: *Dr. C. Anghelescu, C. Alessandrescu, I. G.
scu, General Al. Budișteanu, G. Calonfirescu, W. Knechtel,
'aspatti, C. I. Zamfirescu*; secretar-redactor al Bule-
tinului: *Const. Moisil*.

CUPRINSUL

- Dr. G. Serereanu*, Contribuțiuni la studiul începutu-
rilor numismatice în Țării-Românești (cu 5 fig.).
— Determinarea unor dioboli din Milet (cu 3 fig.).
Const. Moisil, Efigiile monetare ale Domnilor români
(cu 18 fig.).
C. Ap. Orășianu, Complectări la catalogul medaliilor
românești.
Const. Moisil, Monete și Tezaure monetare.
Vict. N. Popp, Dare de seamă financiară.

Abonamentul anual lei 10. Membrii societății primesc revista gratuit.

Redacția: Calea Victoriei 135, București.

CONTRIBUȚIUNI

LA

STUDIUL INCEPUTURILOR NUMISMATICEI ȚĂRII-ROMÂNEȘTI.

Din numeroasele scrieri privitoare la numismatica Țării-Românești este astăzi stabilit că primele monete cunoscute sunt cele atribuite lui Vladislav I Basarab (1364—1380).

Ultima descoperire a tezaurului din Slatina din Aprilie 1914 compus din 4000 monete bulgărești, dela Alexandru I (1331—1365) și urmașul său Stracimir, precum și din 900 monete ale lui Vladislav Basarab și urmașului său Radu (1380—1385) confirmă ideea ce predomină cum-că origina numismaticei Țării-Românești apare cu seria cunoscută a monetelor lui Vladislav I.

Cercetările ce le întreprindem în această direcțiune ne-au condus la descoperirea unor elemente noi, care vin să schimbe întru câtva datele numismatice privitoare la începuturile organizărei ca Stat independent a ținuturilor transalpine locuite de Vlahi, între Carpați și Dunăre.

În notița de față vom cerceta noile documente numismatice venite la cunoștiința noastră.

* * *

Istoria ținuturilor locuite de Români înainte de domnia lui Vladislav Basarab este și astăzi foarte puțin cunoscută.

Lipsa mare de documente istorice, contrazicerea în descrierile cronicarilor, diversitatea legendelor transmise de generațiile anterioare, toate au avut drept urmare descrieri istorice variate și neclare.

În ultimul timp grație cercetărilor întreprinse de D. Onciul și dr. A. Marienescu, origina istoriei ținuturilor ocupate de Români între Dunăre și Carpați apare mai lămurită.

De aceste date istorice ne vom servi în studiul numismaticii române, care adese ori vine să aducă mărturia sigură asupra unui fapt istoric, fie încă necunoscut, fie nedovedit în deajuns prin documente istorice.

Existența unei monete bătută într'o anumită epocă, arată starea deplin organizată a statului pentru care a fost ea bătută și în care a circulat.

Iată pentru ce, odată ce vom descoperi monete anterioare seriei cunoscute a monetelor lui Vladislav I Basarab, ne putem face convingerea că și înainte de circularea acelor monete, ținuturile românești erau astfel organizate, în cât aveau libertatea de a bate moneta proprie.

* * *

Înainte de Vladislav, istoria Țării-Românești ne arată că ținuturile acestea nu făceau parte dintr'un singur stat valah, ci alcătuiau în sec. al XIII-lea și în jumătatea sec. al XIV-lea, trei provincii deosebite.

Țara-Românească astfel după cum rezultă din titulatura lui Vladislav Basarab într'un document din 1372 «*Voevoda Transalpinus, banus de Zeverinio et dux novae plantationis terrae Fugaras*» nu își coprindea la origina ei toate aceste ținuturi; ci înainte de domnia Basarabilor istoricii sunt de acord a considera aceste ținuturi ca făcând parte din:

- I. Țara Valahilor, Făgărașului, Transalpina sau Valahia Mare.
- II. Banatul Olteniei sau Valahia Mică.
- III. Banatul Severinului.

Vom descrie din istoria acestor ținuturi numai datele istorice de care ne vom servi în determinarea monetelor ce fac obiectul studiului de față.

Valahia Mare sau **Transalpina**, a fost formată prin emigrarea Românilor din Terra Blacorum, cari au fugit din cauza năvălirii Cavalierilor Teutoni în țara Făgărașului, peste Carpați în țara Cumaniei și pe care bula aurea a lui Andrei II, dată în 1222 cavalierilor teutoni, o numește «Transalpina».

Peste această țară stăpânește dinastia lui Radu Negru până în 1325, când se pare că se stinge dinastia lui Radu Negru, venind dinastia Basarabilor ce stăpânea banatul Olteniei; iar în 1325 se încorporează cu Valachia Mare, alcătuiindu-se astfel Țara Românească.

Din această epocă 1215—1325, trebuie să reținem în primul rând puterea pe care religiunea strămoșilor noștri au avut-o, producând emigrarea din Terra Blacorum peste Carpați în țara Cumaniei, unde au format un stat independent, adăpostit prin coamele Carpaților de cotropirea și influența catolicilor, trimeși de papa Honoriu al III-lea și predecesorii lui.

Tot puterei acestei credințe religioase a poporului valah se datorește și faptul, că în toate timpurile în cari Ungurii au voit să cuprindă țara, au fost alungați prin lupte sângeroase.

În fine în puterea credinței religioase și de sigur și în scop politic, găsim pe primii domnitori din dinastia Radu Negru, încruscându-se cu țarii Bulgariei ca de o pildă Dan Vodă, socrul lui Mihai craiul Bulgariei.

Aceste legături de rudenie se continuă și cu domnii din dinastia Basarabilor. Astfel Ivancu Basarab era socrul lui Alexandru, țarul Bulgariei (1333—1365) și nepotul de soră al lui Mihail.

Aceste legături de rudenie sunt așa de strânse încât Ivancu-Basarab ajută pe Bulgari în bătălia dela Velbuzd din 28 Iunie 1330 în contra Sârbilor.

Banatul Olteniei sau Valachia Mică coprindea ținuturile Olteniei de astăzi, afară de cetatea T.-Severin ce făcea parte din Banatul Severinului.

Istoria Olteniei are multe lacune. Marienescu scrie că după moartea lui Ștefan Mailat în 1325 stingându-se dinastia lui Radu Negru, se face unirea Olteniei cu a Valahiei sub domnia lui Ivancu Basarab (1324—1340). D. Onciul consideră începutul existenței ca stat independent al Țărei Românești unite cu banatul Olteniei, pe timpul interregnelui din Ungaria 1301—1308, după stingerea dinastiei ungurești a Arpazilor.

Banatul Severinului, fondat poate de Sf. Ștefan, primul rege al Ungariei (1000—1038). Găsim că în 1233 Bela IV îl cedează ca valerilor teutoni, lui Luca banus de Zeurino. Acest banat coprindea în țara ungurească, comitatele Caraș și Severin, având drept capitală cetatea Turnu-Severinului.

Istoria banatului de Severin este astăzi destul de bine cunoscută. Marienescu descrie lista tuturilor banilor ce au guvernat această provincie până la 1527, data dela care nu se mai amintește de nici un ban.

Vom reproduce după Marienescu o parte din seria acestor bani, serie de care ne vom servi în deducțiunile lucrării de față.

Astfel în 1233	găsim pe Luca ban de Scevrin.
1240	» » Oslu ban de Zeuren.
1243	» » Stefan ban de Scevrem.
1263	» » Laurențiu ban de Zeurino.
1268	» » Ugrin ban de Sceurin.
1271-73	» » Laurențiu ban de Severino.
1273	» » Paulu ban de Sceurino.
1274	» » Ugrin ban de Zeurino.
1275	» » Micud ban de Zeverino.
1278	» » Paulu ban de Zevrino.
1282	» » Stefan ban de Zeurino.
1287	» » Ștefan de Losonț ban de Scenicin (?) etc.

Din punctul de vedere numismatic, se cunoaște astăzi grație descoperirii regretatului director al cabinetului numismatic din muzeul din B.-Pesta, Dr. Réthy, o serie de monete bătute în 1430, propriu pentru acest banat.

În Iunie 1891 Dr. Réthy, descrie pentru prima oară în *Archeologiai Értésítő* sub titlul de Redwitz Miklós Szörény bánérnei, monetele lui Nicolae Redwitz, banul Severinului în 1430.

Existența acestei serii monetare care apare fără nici o continuitate, nu și găsește explicația de cât prin acea că:

«Nicolae Redwitz pe lângă funcțiunea de ban al Severinului acumula și pe acea de conte cameral la Sibiu și în calitate de șef «suprem al monetăriei din Sibiu, Redwitz ar fi pus să se graveze «pe tiparele monetelor bătute sub controlul lui în zisa «cameră» pe «lângă obișnuitele embleme ale monetelor regale și stema sa proprie»¹⁾

Concomitent cu apariția acestei serii monetare găsim și-o invazie a Turcilor sub comanda lui Vlad Dracul care dete în 1433 asalt Severinului.

¹⁾ N. Docan. *Studii privitoare la numismatica Țării Românești*, An. Acad. Rom. ser. II. Tom. XXXII.

Existența banatului de Severin pus sub dependența regilor Ungariei datează până în 1526 când găsim pe Ioan Zapolya ca ultim ban, după care nu se mai pomenește un altul.

* * *

Odată cunoscute aceste date istorice vom putea mai ușor înțelege cunoștințele numismatice ce le avem cu privire la cele mai vechi monete românești.

Din cele 8 tezaure românești importante, descoperite până în prezent, dintre cari 7 sunt descrise și comentate în mod foarte judicios în importanta lucrare a D-lui N. Docan, citată mai sus, iar al 8-lea tezaur este cel din Slatina, descoperit în primă-vara anului 1914 din care o bună parte este în posesiunea mea, putem trage învățăminte cu privire la cele mai vechi monete românești cari au circulat în țara Românească.

Din studiul acestor tezaure este astăzi bine stabilit, că primul domnitor român care și-a bătut monedă proprie cu caracter propriu românesc, este Vladislav I Basarab 1364—1380. Dela acest domn avem cunoscute, o numeroasă serie de tipuri deosebite, pe cari în special tezaurul din Slatina ni le redă în toț complectul lor. Nici o altă monedă anterioară acestor serii monetare ale lui Vladislav, nu au fost până în prezent descrisă.

O cercetare mai amănunțită a tezaurelor monetare românești ne arată prezența în mod constant a numeroaselor monete străine cari aveau un curs legal în țară.

Astfel găsim:

În tezaurul din Polonia sau Podolia, descris de Kunick în 1863, pe lângă monetele lui Vlad al II-lea sau Vlad I Dracul (1431 — 1435—1436) vre-o 80 monete boeme ale lui Wenzeslau, precum și monete ale Hanilor Crimeii.

În tezaurul din Ipolyság (Ungaria) descris de Rëthy în 1891, pe lângă seria monetelor de Severin ale lui Nicolaus Redwitz (1430) existau și 50 denari ai lui Sigismund (1386—1437).

În tezaurul din Prahova, descoperit în 1875, existau pe lângă monete românești dela Vladislav I și Radu I și monete bulgărești (vezi N. Docan op. cit. pag. 34).

În tezaurul din Resava (Serbia), descris de Kovacevici în 1907, existau pe lângă 59 monete cu titulatura Vladislav, Radul și Dan

și o monetă moldovenească a lui Petru Mușat (1378—1393) și 299 monete bulgărești ale lui Ion Stracimir.

În fine tezaurul din Slatina era compus în momentul descoperirii lui din monete de argint în greutate de 1500 gr. din care argintarul topind 500 gr. au rămas un grup compus din: 700 monete bulgărești a lui Alexandru; 1300 monete bulgărești a lui Stracimir; 20 monete ungurești a lui Ludovic I, (1342—1382); 1 monetă venețiană a dogelui Giovanni Dolfino (1356—1361); 350 monete românești, Vladislav I, (1364—1380); 650 monete românești, Radu I, (1380—1385).

Din această scurtă cercetare se constată cum în toate tezaururile românești din această epocă apar constant monetele bulgărești ale lui Alexandru și ale urmașului său Stracimir; dovadă neîndoioasă cum că aceste monete străine aveau un curs legal în țară în timpul domniei lui Vladislav, Radu și Dan.

O cercetare mai amănunțită în această direcțiune ne va arăta relațiunea strânsă ce există între numismatica bulgară și aceea a primilor noștri domnitori, relațiune ce se confirmă și prin strânsele relațiuni politice și economice ce existau între aceste două țări.

Moneta Severinului.

Cu ocaziunea Expoziției Naționale din 1906, când câțiva amatori și-au expus colecțiunile lor de monete vechi, amicul meu d. C. F. Nuber, unul din cei mai pricepuți în numismatica românească, îmi atrage atenția asupra unei mici monete de argint expusă într-o colecțiune particulară din T.-Severin.

Această monetă intrată în posesiunea mea, se află actualmente în colecțiunea numismatică a muzeului din B.-Pesta. Iată descrierea ei: Monetă de argint în diam. de 12, 5 mm., foarte bine conservată

Fig. 1.

Fig. 2.

și lucrată cu multă îngrijire. Prezintă pe avers, (fig. 1) între două cercuri perlate inscripțiunea: * M S E V E R I N... I În cercul dinăuntru există reprezentarea naivă a unei păsări, spre stânga cu aripele strânse.

Reversul (fig. 2) este ocupat în întregime de reprezentarea fațadei unei clădiri în etagiu, cu o poartă de intrare la mijlocul cetăței. În câmpul stâng se observă puțin distinct o siglă sau o cruce, a cărei lature dreaptă e puțin ștearsă.

După tipul monetar, după caracterul inscripțiunei, cât și după modul fabricărei, această monedă de sigur a fost bătută în a doua jumătate a secolului al XIII-lea.

Intr'adevăr comparând-o cu monedele ungurești, după care se pare că a fost bătută, găsim o asemănare farte mare între moneda

Fig. 3.

descrișă și seria monetelor ungurești a lui Ștefan al V-a regele Ungariei (1270—1272). Astfel obolul descriș sub No.297 în Corpus Nummorum Hungariae, (fig. 3) prezintă aceleași caractere monetare, în cât par a fi fost gravate de aceeași mână de artist.

Determinarea acestei monede se face însă mai sigur prin însăși inscripțiunea ei: *M SEVERI*... I trebuie de sigur să se citească *Moneta SEVERINI*, întocmai după cum Ștefan al V-lea întitula oboli săi: *M UNGARIAE* (moneta Ungariei).

Pentru cei ce cunosc istoria banatului de Severin este învederat că în majoritatea documentelor ce amintesc de acest banat, el se întitulează *ZEVRI*. Într'un singur document însă, găsim titulatura de *SEVERINO*. Și anume în documentul ce amintește pe Laurențiu, ban de Severin în 1271—1273, epocă în care domnea în Ungaria, regele Ștefan al V-a.

Cercetând istoria banatului de Severin găsim că banul Laurențiu s'a bucurat de o deosebită considerațiune din partea regilor Ungariei cari-au dat guvernământul Banatului în mai multe rânduri: la 1263 sub Bela al IV-a și la 1271—1275 sub Ștefan al V-a:

«In fine când temeritatea Bulgarilor pe timpul războiului dintre noi și regele Boemiei, Banatul de Zeurino dușmănește l'au devastat și când mai mulți din baronii noștri nu au vrut ca să apere banatul, atunci Laurențiu ducându-se acolo a învins oastea Bulgarilor și recuprinzând prăzile și spoliile, cu cari Bulgarii erau îngreunați și din cari în răpa Dunărei vre-o câți-va a spânzurat, Banatul ni l'a redat (Hurm, No. 228 și la anul 1269. I, No. 252)».

Bazați dar pe următoarele trei considerente: 1. Asemănarea perfectă cu tipul monetelor ungare din 1271; 2. Identitatea numelui banatului cu acela din documentul din 1271; 3. Prezența lui Laurențiu ca ban al Severinului, cu o supremație mai mare decât a celor alți bani; concludem că moneda noastră aparține banatului de Severin în timpul guvernării lui Laurențiu 1271—1273.

Existența ei arată, dreptul pe care desigur îl avea contele Laurențiu dela regele său Stefan al V-a, de a bate monedă proprie acestui banat, prin care drept se invedera importanța pe care banatul Severinului îl avea față de cele alte provincii regești.

Lipsa, până în prezent a ori cărei alte monete a banatului de Severin, bătută într'o epocă apropiată celei determinate de noi, face să presupunem că existența ei nu reprezintă inelul de legătură al unei numismatice proprii a banatului, ci *moneda lui Laurențiu reprezintă o serie sporadică, datorită considerațiunei cu totul deosebite de care s'a bucurat acest ban dela stăpânii săi regești.*

Nu e mai puțin adevărat că bazându-ne pe identitatea caracterelor, a titlului metalului din care este făcut obolul de Severin față de obolii regești din Ungaria, credem că acest obol reprezintă un *obol regesc* bătut pentru consacrarea suveranității banatului de Severin, obținută după izgonirea Bulgarilor în 1264, iar nu ca un *obol bănesc*, după cum D-l N. Docan ¹⁾ consideră cu drept cuvânt moneda banatului de Severin bătută în 1430 de Nicolaus Redwitz.

Din cele mai sus descrise rămâne neîndoios, că în 1271—1273 s'a bătut pentru banatul de Severin o monedă proprie, moneda care atât din cauza prezenței românismului în acel ținut, cât și prin faptul că el face după un secol parte integrantă din ținutul Țării Românești, trebuie să o considerăm ca cea *mai veche monedă în strănsă legătură cu numismatica Țării Românești.*

Prima serie monetară a lui Vladislav I Basarab din 1364—1365.

Din datele amintite rezultă că cele dintâi monete românești cunoscute astăzi sunt ale lui Vladislav Basarab (1364—1380). O descoperire a unei monete datorită D-lor N. Docan și C. F. Nuber, ne

¹⁾ N. Docan. Op. cit. pag. 22.

arată prima serie monetară de care s'a servit Vladislav la suirea sa pe scaunul domnesc. Prin descoperirea ei putem întru câțva cunoaște începutul numismaticii țării Românești.

Fig. 4.

Fig. 5.

În colecțiunea numismatică a Academiei Române, îmbogățită în 1907 prin importanta colecțiune Nuber, se găsește o monetă bulgărească a țarului Alexandru I (1331—1365). (fig. 4 și 5).

Această monetă este contramarcată pe avers cu o mică contramarcă rotundă, alcătuită dintr'un cerc liniar în diam. de 5 m.m. înăuntru căruia se află în relief un scut despicat în două, având în câmpul drept trei bare longitudinale, iar câmpul stâng liber.

Acest scut seamănă cu scutul reprezentat pe monetele ungurești din acea epocă, a casei de Anjou din Ungaria și este identic cu scutul pe care îl are toată seria monetelor românești și moldovenești.

Existența acestei monete din care până în prezent nu sunt cunoscute de cât două exemplare, și a cărei autenticitate nu este de nimeni bănuită, își găsește explicația logică din cunoașterea datelor istorice ale domniei Basarabilor.

Intr'adevăr se știe că principalul factor care a produs descălcarearea Vlahilor în țara Cumaniei a fost extinderea influenței catolicismului, care prin cavalerii Ioaniți punea la mari asupra pe Vlahii ortodoxi; și cari Vlahi odată ce s'au stabilit dincoace de Carpați, au căutat din primul moment să se alieze cu poporul bulgar, bine organizat politicește în acea epocă. Această alianță deveni mai strânsă prin legăturile de rudenie, făcute între țarii bulgari și familia conducătoare a Vlahilor.

Astfel găsim pe Dan Vodă, fiul lui Radu Vodă Negru pe care Gh. Șincai (I pag. 436) îl descrie după anonimul românesc, ca înrudindu-se cu Mihai craiul Bulgariei, ce ținea în prima căsătorie pe fata lui Dan. Mai târziu găsim că domnul român Ivancu Bassarab era socrul țarului bulgar Alexandru, nepotul de soră al lui Mihail. Pe Vladislav Basarab îl găsim cumnat cu Strașimir, după cum arată

Turoczy atunci când descrie cum Vladislav Basarab domnul țării munteneste, alungând pe Unguri din Bulgaria, a dat Vidinul iarăși cumnatului său Strașimir.

Legăturile de rudenie și alianțe ce exista între aceste două țări, precum și dușmănia seculară pe care poporul român o avea adânc săpată în inima lui contra Ungurilor barbari, a avut un răsunet și în legăturile comerciale pe care Țara Românească le avea cu Bulgaria, care bine organizată își avea moneda ei proprie.

Iată cum grație legăturilor amintite, moneda bulgărească avea putere circulatorie în tot ținutul Țării-Românești.

Numărul marc de monete ale lui Alexandru I și Strașimir găsite în toate tezaurile românești confirmă pe deplin aceasta.

Venirea la scaunul domnesc a lui Vladislav I pare a avea o influență covârșitoare asupra organizării ca Stat independent a Țării Românești. În primii ani ai domniei, Vladislav voind să scape țara de sub influența Ungurească, provoacă în 1365 răsboiul cu Ludovic regele Ungariei.

Din proclamația dată de regele Ungariei în acea epocă se vede libertatea țării înfăptuită de domnul român. Această proclamație glăsuște:

«De oare-ce când-va (Alexandru) voevodul transalpin, așa de tare și-a uitat de binefacerile ce le-a primit dela noi și nemulțumitor credința sa și scrisorile făcute din amândouă părțile asupra unor împăcăciuni.... ce a fost dator față de noi și de domeniul nostru natural.... în cutezare îndrăzneată nu s'a temut a le strica și în fine trecând (Alexandru) din această lume, Ladislav fiul său, a mutat moravurile rele pământeste și pe noi, or pe al său domn natural, nimic nebăgându-ne în seamă, fără consultarea cu noi și fără recer-care în acea țară a noastră Transalpina, cărcia după dreptul și ordinea naș-terei ni se cuvine nouă (regelui) titlul său fictiv, ridicându-l a intrat în do-meniul acestei țări a noastre, din voința perfidă și cu înțelegerea Vlahilor și locuitorilor țării, în locul tatălui său. Se face dispozițiunea că armata să se adune la Timișoara și de acolo să plece contra lui Vladislav.... (Hurmuz. 1, 2, «6, 9, p. 92. Vezi A. Marienescu. Domnia lui Radu Negru pag. 39)».

Din timpul acestei prime epoci a domniei lui Vladislav aparține moneda lui Alexandru, contramarcată cu scutul pe care în urmă Vladislav îl adoptă pe toate monetele lui și care scut îl găsim reprezentat pe toate monetele Țării Românești până la începutul sec. al XVI.

Această monetă reprezintă de sigur prima serie monetară prin

care domnul muntean și-a arătat libertatea țării de orice influență ungurească.

Această serie circulă însă un foarte scurt timp. Lipsa lor în toate tesaurile lui Vladislav, descoperite până astăzi precum și extrema lor raritate, arată că ele nu au servit în primii ani ai domniei lui Vladislav de cât timpul necesar ca să-și instaleze monetăria proprie, în care de altfel bate în decursul domniei lui cea serie numeroasă, bine cunoscută în numismatica românească.

Bazați pe aceste considerente ne este ușor a determina în mod precis ordinea cronologică a seriilor monetare a lui Vladislav, dintre cari unele sunt evidențiat bătute după tipul monetar a lui Strașimir și chiar gravate de aceiași mână de maestru ce a servit și la făptuirea monetelor bulgărești ale lui Strașimir.

În urmă, 1368, când Vladislav I se împacă cu regele Ungariei și când reîncep relațiunile comerciale cu Ungurii, după cum arată cel mai vechi document domnesc scris în latinește, prin care Vladislav confirmă Brașovenilor privilegiul comercial, vechile libertăți ce le-au fost acordate în Țara Românească, se schimbă și tipul monetar și modul de efectuare al monetelor lui Vladislav.

Nu intrăm acum în studiul seriilor monetare a lui Vladislav, studiu care va face obiectul cercetării tezaurului din Slatina.

În acest articol am voit să aducem o contribuție nouă la începuturile numismatice ale Țării Românești cu speranța că noi descoperiri monetare vor lămurii pe deplin această chestiune.

Dr. G. SEVEREANU.

DETERMINAREA UNOR DIOBOLI DIN MILET

În 1914 apar pentru prima oară în comerț, numeroase monete de argint, în mărimea No. 1 din scara lui Mionnet, având toate caracterele unor monete antice grecești.

Numărul mare al lor, uniformitatea tipului, perfecta lor conservare, a făcut pe unii numismați între cari cităm pe Feuarent din Paris, căruia îi s'a propus spre cumpărare mai multe sute de monete, să le considere ca falsificate.

Între piesele ce au intrat în colecțiunea mea, găsindu-se trei tipuri cu totul deosebite, cari însă proveneau desigur din aceeași epocă de fabricare, le-am cercetat mai de aproape, căutând a determina origina acestor monete grecești.

Primul punct importat ce rezultă din acest studiu este de a constata perfecta lor autenticitate care apare nu numai din aspectul general al monetelor, dar se confirmă prin varietatea tipurilor, prin metalul, gravarea și felul baterii. Precizarea localității unde acest tezaur a fost descoperit, ar fi desigur foarte importantă pentru determinarea lor; mi-a fost însă imposibil de a o afla, mai cu deosebire că piesele împrăștiate în România, au fost vândute prin a 3-a sau a 4-a mână.

Varietatea tipurilor. În acest grup de monete grecești de argint, al căror număr este de 41, găsim trei tipuri:

a) Monete având pe avers reprezentat un <i>cap de berbec</i> spre stânga	39 piese
b) Monete având pe avers reprezentată o <i>broască testoașă</i>	1 piesă
c) Monete având pe avers reprezentat un <i>insect miriapod</i>	1 »

Reversul tuturilor monetelor este ocupat de un pătrat incus (quadratum incusum) în care se află reprezentată în relief o *rozetă de Milet*, cu foarte mici variațiuni de execuție.

Din descrierile numismatice antice grecești, găsim în Mionnet ¹⁾ (planșa 53, fig. 13), reproducă o monetă asemănătoare în revers și

¹⁾ T. E. Mionnet. Description de Médailles antiques grecques et romaines. Recueil des planches. 1837.

al cărei avers pare a fi capul unui animal greu de determinat după desen. Această monetă e trecută ca provenind dintr'o țară necunoscută.

Înainte de a arăta argumentele de care m'am servit în determinarea lor, voi descrie fiecare tip în parte.

a) *Moneta cu cap de berbec.*

Fig. 1.

Av. Cap de berbec având gura deschisă, spre stânga, cu un relief foarte bine pronunțat; ocupă aversul în întregime. Lâna capului e reprezentată în mod uniform prin puncte mari strâns alăturate.

Rv. Într'un pătrat incus ce ocupă reversul în totalitatea lui se află cu un relief bine pronunțat, o rozetă zisă de Milet ¹⁾ compusă din patru petale ușor stilizate, în cruce, și separate prin câte o foliolă. Mijlocul rozetei este ocupat de un mic cerc în relief.

Diametru: 10 mm.; Grosimea: 2³ mm.; Greutatea: 1²⁶—1¹⁵ gr

b) *Moneta cu broască țestoasă.*

Fig. 2.

Av. Broască țestoasă cu picioarele întinse. Carapacele reprezentate prin mai multe puncte în relief absolut identice cu modul de reprezentare al lânii capului de berbec din prima grupă de monete. Acest desen se deosebete ca stil foarte mult de reprezentarea broaștei țestoase a cunoscutelor monete din Aegina; și de care E. Babelon se servește la clasificarea diferitelor epoce de emisiune a acestor din urmă monete.

Rv. Într'un pătrat incus o rozetă de Milet absolut identică cu cea din grupul întâi.

Diametru: 10 mm.; Grosimea: 2³ mm.; Greutatea: 1²² gr.

¹⁾ E. Babelon, *Traité des monnaies grecques et romaines*, II Partie pag. 270 și 410.

c) *Moneta cu un insect miriapod.*

Fig. 3.

Av. Un insect prezentând de jur împrejurul corpului mici picioare deabia vizibile pe monetă. Baterea greșită a monetei nu lasă să se vadă în întregime tot corpul animalului.

Rs. Într'un pătrat incus o rozetă de Milet a căror petale sunt puțin mai bine pronunțate decât acelea ale celoralte două tipuri de monete.

Diametru: 10 mm.; Grosimea: 2² mm.; Greutate: 1²¹ gr.

*

Determinarea acestor monete antice anepigrafe, cari desigur provin din aceeași monetărie antică, este destul de anevoioasă; totuși ea poate fi făcută bazându-ne pe reprezentările după avers și revers precum și după greutatea lor, identică la tot grupul de monete.

Un punct comun la toate monetele găsite și al căror număr inițial se pare că era de aproape o mie, este rozeta după revers fixată într'un pătrat incus.

Acest desen cu totul caracteristic, care după *Babelon* reprezintă o rozetă cu patru petale mari, despărțite prin patru foliole, apare în mod obișnuit pe monetele din Milet cari își aveau ca obârșie numismatică, pe acea a metropolei.

Această rozetă zisă de Milet (*rosace milésienne*) după *Head* ¹⁾ reprezintă *marca obișnuită a atelierului din Milet*.

Prezența ei în mod constant îndreptățește până la un punct, a atribui aceste piese monetăriei din Milet.

În ceiace privește aversul, găsim pe marea majoritate a pieselor capul de berbec având gura deschisă, pe restul pieselor o broască țestoasă, iar pe altele un insect miriapod.

În toată monetăria antică grecească ne este până în prezent cunoscută reprezentarea capului de berbec, la unele din monetele de electrum din Milet, unde berbecul e reprezentat culcat, precum și pe

¹⁾ *B. Head*, Catal. Ionia p. 184 No. 6—11 și pl. XXI, fig. 1 și 2.

monetele de electrum din Clazomene și pe monetele din Delphi. Aceste reprezentări însă sunt deosebite de aceia a capului de berbec care după cum vom arăta are o semnificare deosebită.

Reprezentările de animale pe monetele primitive ale coloniilor grecești aveau de sigur o orgină mitologică. Din acest punct de vedere Babelon ¹⁾ crede că capul de berbec reprezintă sacrificiul oferit lui Apollon fie de a face pe zeu bine voitor, fie de a-i potoli furia. Cred însă că semnificarea mitologică a capului de berbec este cu totul alta. El reprezintă un animal sacru pe care vechii Egipteni îl divinizau prin zeul Knum. Dela Egipteni el a fost divinizat de Greci prin zeul *Khnumphis*, simbolul ardoarei, zeu pe care grecii antici îl reprezentau tocmai printr'un cap de berbec. Desigur dar că pe monetele acestea o asemenea figură reprezenta pe zeul ardoarei *Khnumphis*.

Un prețios argument îl avem din cunoașterea legăturilor comerciale și politice ce existau între metropola din Milet și Egipt, în care prin secol. VIII a. Ch. Milesienii se stabiliseră până la gurile Nilului unde au construit faimosul *τῆχος Μιλησίων*, iar mai târziu au ajutat la contruirea Naucratisului ²⁾. Aceste strânse legături comerciale între Milet și Egipt au avut drept urmare și apropierea divinităților Egiptului între care și capul de berbec.

În ceiace privește celealte reprezentări de animale ca broasca țestoasă, ea apare în mod obișnuit pe monetele din Aegina, care după Babelon ar reprezenta într'un câț-va blazonul insulei. Mythografii arată că broasca țestoasă (*χελώνη*) reprezintă bolta cerească, fiind simbolul Afroditei Urania ³⁾.

Scoronos ⁴⁾ recunoaște în reprezentarea acestui animal pe monetele din Aegina un simbol al lui Hercules.

Dacă admitem ideea că reprezentarea de animale pe monetele antice grecești nu reprezintă un simbol al orașului, ci o divinitate, fapt care se confirmă și prin multiplicitatea reprezentărilor de animale în numismatica unui singur oraș, precum și prin faptul că găsim același animal reprezentat pe monete din orașe deosebite, a-

¹⁾ *E. Babelon*, loc. cit. p. 994.

²⁾ *D. Mallet*, *Les premiers établissements des Grecs en Egypte*, p. 29, 148. 171. *G. Busolt*, *Griech. Geschichte*, II p. 480.

³⁾ *Gerhard*, *Griech. Mythologie*. Cap. 375.

⁴⁾ *Scoronos*, *Bull. corresp. hellen.* T. XVIII, 1894, pag. 109.

tunci putem ușor admite că și în numismatica orașului Milet ale cărei tipuri cunoscute până astăzi sunt: ca monete de electrum, leu culcat, cap de leu, berbec culcat, taur mergând, cap de taur, protome de taur și de leu culcați și reuniți, iar ca monete de argint numai capul de leu, este și reprezentarea capului de berbec cu gura deschisă, broască țestoasă, insect miriapod.

*

Determinarea pieselor ca aparținând numismaticii de Milet se confirmă mai mult prin greutatea fiecărei piese. Din acest punct de vedere este astăzi bine stabilit că numismatica orașelor principale din Grecia ținea de un sistem monetar propriu. Astfel dacă nu am considera decât cele două mari centre ale Greciei antice, Aegina și Milet am vedea diferența mare ce exista între greutatea monetelor fiecărui sistem în parte. Găsim dar:

In sist. Eginetic	In sist. Milesian
Didrachma (Stater) . . . 12 ⁵⁷ —12 gr.	Tetradrahma 14 ⁵⁶ —13 ⁹² gr.
Drachma 6 ²⁸ — 6 »	Didrachma 7 ²⁸ — 6 ⁹⁶ »
Triobol (1/2 drachma) . . 3 ¹⁴ — 3 »	Drachma 3 ⁶⁴ — 3 ⁴⁸ »
Diobol 2 ⁰⁹ — 2 »	Triobol 1 ⁸² — 1 ⁷⁴ »
Obol 1 ⁰⁴ — 1 »	Diobol 1 ²¹ — 1 ¹⁶ »
	Obol 0 ⁶⁰ — 0 ⁵⁸ »

Din acest tablou comparativ se poate ușor constata că toate monetele ce formează subiectul acestui studiu cântărind între 1²⁶—1¹⁵ gr. nu intră în nici una din categoriile monetelor sistemului Eginetic sau unui alt sistem monetar; ci aceste monete concordă perfect cu greutatea unui *diobol de Milet*.

Bazat dar pe toate considerentele expuse și anume:

- a) Pe prezența constantă a rozetei de Milet.
 - b) Pe reprezentarea capului de berbec, animal ce se mai găsește în numismatica milesiană și care reprezintă simbolul ardoarei, divinizată în Milet prin zeul Khnuphis.
 - c) Pe identitatea în greutate cu aceia a diobolului de Milet.
- Concludem că seria monetelor descoperite în anul 1914, de

o autenticitate neîndoioasă ¹⁾ reprezintă o serie de dioboli de argint, serie inedită în numismatica destul de bogată a metropolei din Milet.

Un punct care ar putea fi supus discuției ar fi dacă această serie, nu ar reprezenta monetele uneia din coloniile importante ale orașului Milet din care putem cita: Abydos, Lampsacus Parion din Hellespont, Proconesos, Cyzic din Propontida, Olbia, Panticapea, Sinope și Amisos.

Dintre toate aceste colonii, unele cum ar fi Lampsacus, Parion, Cyzic, Olbia, Panticapea, Sinope își au monetele descrise deja. La celelalte colonii, monetele în epoca contemporană seriei noastre (480 a. Ch.) nu sunt încă descrise de și colonia Abydos, patria amorului lui Hero și Leandru, prezenta în antichitate o dezvoltare economică destul de importantă spre a admite existența unei monetații proprii. Din lipsă de elemente sigure nu putem considera aceste piese ce le-am descris ca aparținând uneia din coloniile de Milet.

Dr. G. SEVEREANU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ În momentul de a da lucrarea la tipar, amicul meu D-I W. Knechtel care ceruse părerea Dr. Regling asupra acestor monete, îmi face cunoscut că la Berlin, ca și Feuardent la Paris, consideră monetele cu reprezentarea broasca țestoasă și cea cu cap de berbec (după Regling ar fi un cap de leu) ca falsificate provenind din Smirna. Pe baza datelor emise în lucrarea de față, fără a-mi da părerea asupra monetelor ce au fost prezentate D-rului Regling, cred că tipurile monetare descrise de noi au existat și în orice caz ele nu pot fi produsul imaginativ al unui falsificator.

EFIGIILE MONETARE ALE DOMNILOR ROMÂNI

I. *Valoarea iconografică a efigiilor monetare.*

Monumentele numismatice nu sunt numai izvoare de primul ordin pentru istoria politică, dar au o importanță foarte mare și pentru istoria culturală. Dezvoltarea economică și financiară din diferite timpuri și la diferite popoare, instituțiile, credințele și obiceiurile, concepțiunea și tehnica artistică, toate se reflectează în produsele monetare, cari în nenumărate cazuri sunt ele înșile adevărate opere de artă.

Dar o valoare cu totul excepțională prezintă monetele pentru iconografia veche și nouă. Portretele unui însenunat număr de suverani nu ni s'au transmis și nu le cunoaștem decât prin mijlocirea acestor monumente, după cum numai cu ajutorul lor s'au putut distinge și determina cu precizie figurile reale ale unor bărbați și femei celebre, ce ni le-au păstrat lucrările de pictură sau sculptură.

Pe monetele antice grecești sunt reproduse, cu o fineță uimitoare și cu o tehnică artistică desăvârșită, portretele regilor macedoneni, asiatici și egipteni din perioada alexandrină, precum și câteva admirabile portrete de regine; iar cu ajutorul monetelor romane se poate reconstitui în întregime galeria portretelor împăraților și împărăteselor din primele trei veacuri ale erei creștine. Nu lipsesc de pe monete nici figurile unor oameni învățați sau generali vestiți din antichitate. Cât privește timpurile mai noi, deși medalistica și-a luat însărcinarea, ca alătura de pictură și sculptură, să perpetueze figurile oamenilor celebri, arta monetară n'a încetat de a oferi portretisticii resurse nesfârșite.

A fost însă o perioadă de timp destul de îndelungată, când arta monetară n'a reușit să reprezinte adevărate portrete, ci să înfățișeze numai figuri ideale, convenționale. Cam de pe la jumătatea veacului al IV-lea d. Cr., efigiile monetare ale împăraților romani se depărtează tot mai mult de realitate și primesc un caracter iconic,

convențional. Gravorul nu mai caută și nu mai este capabil să reproducă portretul împăratului, cu trăsăturile lui proprii și cu însușirile-i caracteristice, ci ne dă numai chipuri ideale, cu note comune, cari se potrivesc oricărui personajiu de acest fel. Figura suveranului se imobilizează tot mai mult într'o formă, care nu are pretenția să reprezinte pe un anumit împărat, ci pe împărat în genere. De aceea efigiile de pe monetele urmașilor lui Constantin cel Mare și de pe cele bizantine nu au decât o valoare iconografică relativă, căci nu prezintă decât aspectul general al figurii suveranului. Și cu cât ne apropiem mai mult de evul mediu, cu atâta caracterul convențional al efigiilor monetare devine mai pronunțat.

Gravorii medievali au încercat și ei să reprezinte figurile suveranilor, și cele două feluri de produse ale lor, monetele și peceteile, conțin numeroase probe despre aceasta. De altfel între gravarea unei matrice de pecete și a unui tipar de monetă nu era nici o deosebire, și amândouă se executau de obicei de una și aceeași persoană. Mai mult, gravorii de matrice și tipare se îndeletniceau și cu alte lucrări; ei erau și zלטari (argintari), gravori de petre scumpe, chiar zugravi și miniaturisti. În apusul Europei ca și la noi, argintarii erau de regulă și bănari și pecetari și numai târziu, când circulația monetară a devenit mai întinsă și când mijloacele de fabricare s'au perfecționat, a ajuns și gravarea tiparelor de monete o specialitate deosebită. De aceea nu este de mirare că în evul mediu monetele se ascamână atât de mult cu peceteile, căci sunt ca și cele lucrări de orfăurărie; tot din această cauză efigiile de pe monetele medievale sunt la fel cu cele de pe peceti și au un aspect sigilar; în sfârșit aceleași împrejurări se datorește faptul că între monetele medievale, oricât ar fi unele de drăguțe și de bine executate, nu este nici una în adevăr frumoasă, nu este nici una o adevărată operă de artă ¹⁾. Prin urmare nu ne putem aștepta ca efigiile monetare din acest timp să fie portrete propriu zise, ci numai reprezentări convenționale.

Abia în veacul al XVI-lea, sub influența renașterii, a început să se introducă și în executarea efigiilor monetare mai mult realism. La drept vorbind efigia-portret apare cu mult mai de vreme, încă în veacul al XIII-lea, dar numai în chip izolat și fără continuare.

¹⁾ Pentru istoria artei monetare în evul mediu v. M. Prou, *L'art monétaire*, în Michel, *Histoire de l'art III*, I, p. 431 urm. și E. Babelon, *Les origines de l'art du métallieur*, *ibidem III* 2, p. 897 urm.

Împăratul Frederic II, care organizase în sudul Italiei primul stat după norme moderne, a bătut niște bani de aur (augustali), imitați după monetele romane, iar efigiile de pe acești bani reproduceau în mod exact portretul său. Tot izolată a rămas și încercarea făcută în veacul al XV-lea în Franța, de către ducii de Dombes, cari au pus să se graveze pe monetele emise de dânșii portretele lor reale. Numai în veacul al XVI-lea efigiile-portrete s'au introdus pe monetele celor mai multe state europene.

La noi arta monetară a urmat aceiaș evoluție. În cursul evului mediu și efigiile de pe monetele noastre reprezintă numai chipul convențional al Domnului. Trebuie să observăm însă, că în tot acest timp nu întâlnim efigii decât numai pe monetele Țării-Românești, cu o singură excepție pentru Moldova, o serie de monete dela Iliăș. În schimb, când în veacul al XVI-lea locul figurilor convenționale îl iau efigiile-portrete, acestea apar mai întâi în Moldova, pe câtă vreme în Țara-Româncască se întrebuintează mult mai târziu. De altfel încă din veacul al XV-lea activitatea monetară din țările noastre scade foarte mult, iar în veacurile următoare nu găsim decât câțiva Domni cari au bătut monete.

Pentru istoria noastră culturală efigiile monetare, atât cele convenționale, cât și cele reale, au o importanță cu totul excepțională. Noi nu posedăm decât foarte puține reprezentări ale vechilor Domni și acestea sunt aproape toate portrete ctitoricești. Dar valoarea iconografică a acestor portrete este foarte relativă, căci în primul rând și ele au un caracter convențional, căutând să reproducă nu atât de mult fizionomia particulară a fiecărui Domn — ceeace pictura medievală, ca și gravura, nu era în stare să facă — cât mai ales înfățișarea generală a Domnului în calitate de ctitor, deci în atitudinea consacrată acestui fel de pictură; de altă parte aproape nici unul din aceste portrete nu s'a păstrat în forma originală contemporană, ci au fost refăcute cu ocazia zugrăvirii din nou a bisericilor în timpurile mai târzii.

Efigiile monetare însă ne prezintă pe Domni nu în calitate de smeriți servitori ai bisericii, ci în aceea de stăpânitori lumești, prin urmare sub aspectul sub care țineau să apară în fața supușilor și a străinătății. De altă parte efigiile acestea mai au avantajul că n'au fost refăcute, ci s'au păstrat în forma lor primitivă, originală. De aceea chiar și când reprezintă figuri convenționale, ele au o valoare

culturală cu mult mai mare, iar atunci când înfățișează portrete reale, sunt de foarte multe ori unicele portrete ce ne-au rămas dela Domnii respectivi.

Să trecem deci în revistă efigiile ce se găsesc pe vechile noastre monete și să încercăm a-le determina valoarea pentru istoria culturală.

2. Efigii monetare cu reprezentări convenționale ale Domnilor.

Radu I (1380—1385?).

Cele mai vechi monete cu efigie, cunoscute astăzi, sunt dela Radu I, Domnul Țării-Românești. Ele îl reprezintă sub forma unui cavaler medieval, stând în picioare, cu coif pe cap, armură de fier pe corp și pe membre, și ținând în mâna dreaptă o luncie, în stânga scutul; acesta are primul cartier fasciat, al doilea plin (Fig. 1 și 2).

Fig. 1 și 2.

De și monetele sunt mici (diametru de 17 mm.) și nu oferiau gravorului decât un câmp foarte restrâns, totuși se poate constata cu ușurință, că personagiul este îmbrăcat în armură cavalească completă ¹⁾. Coiful se recunoaște foarte bine, distingându-se lămurit viziera și coada; la îmbrăcăminte se văd închieturile de fier dela brațe; încălțăminte este de asemenea de fier. De altfel având coif pe cap și fiind înarmat cu luncie și scut, era natural ca și restul corpului să fie îmbrăcat în fier.

Nu încape nici o îndoială că figura aceasta reprezintă pe Domn. Pe monetele medievale în afară de efigiile suveranilor (lumești ori eclesiastici), nu se puneau decât ale sfinților ce erau considerați

¹⁾ Pentru a se putea înțelege mai bine modul de înfățișare a Domnilor pe monete am reprodus aproape peste tot locul efigiile mărite.

ca patroni și protectori ai țărilor respective. Deși acești sfinți sunt uneori reprezentati în costum cavaleresc (d. e. Sf. Ladislau al Ungariei), totuși pentru a se deosebi de suveranii lumești, au totdeauna nimb în jurul capului. Efigia noastră nu poate înfățișa un astfel de sfânt, pentru că de o parte nimbul lipsește, de altă parte Țara-Românească n'a avut nici un patron de acest fel. Nu poate fi vorba nici de vreun arhanghel, ca Mihail de pildă, — Sf. Gheorghe ar fi trebuit să fie călare, omorând balaurul — căci acesta este reprezentat totdeauna într'aripat. Prin urmare cavalerul de pe monetele noastre nu poate fi altceva decât figura ideală a lui Radu I.

De sigur că acest fel de a reprezinta pe un Domn român ni se pare foarte curios, căci până acum am fost obișnuiți cu portretele ctitoricești cari înfățișează pe Domni în costumul «civil», iar de altă parte nu avem cunoștințe despre existența unei organizări, în sens apusean, a boierimei noastre. Dar dacă ținem seamă, că această figură de cavaler se află pe niște obiecte cari aveau menirea să reprezinte pe Domn nu numai în fața supușilor săi, dar și în fața străinătății, și că pe reversul lor se găsește o stemă compusă după toate regulile artei eradice apusene, înfățișarea Domnului în armură occidentală pare foarte naturală ¹⁾.

Nu există astăzi decât un singur portret al lui Radu I, aflător în mănăstirea Tismana, întemeiată de el. Dar acest portret este ctitoricesc și nu s'a păstrat în forma primitivă, ci este o restaurare târzie. Astfel el nu mai are nici o valoare iconografică ²⁾. Nu ni s'a păstrat nici vre-o pecete cu efigie dela acest Domn. Deci cu atât mai mare importanță pentru cunoașterea stării culturale din timpul său au monetele cu efigia și stema lui.

Rămâne numai de stabilit dacă tipurile acestea corespund unei stări de fapt, ori se datoresc imitației vreunui model străin.

Dacă cercetăm monetele contemporane ale țărilor vecine (Moldova, Ungaria, Bulgaria și Serbia) constatăm că nicăiri nu există o astfel de reprezentare a suveranului. Nici țările și orașele apusene, cu cari Țara-Românească avea pe acele vremuri legături comerciale mai strânse (Venetia, Genova, Flandra, Polonia), nu a-

¹⁾ Pentru stemă v. Moisil, *Monete rechi românești inedite sau puțin cunoscute*, în *Analele Acad. Rom.* XVIII p. 71.

²⁾ Reprodus în Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, ed. II, p. 72.

veau pe monete o astfel de efigie. Numai pe monetele conților din Edessa și în unele ducate latine din Orient, găsim un cavaler în picioare, dar este foarte puțin probabil, ca figura noastră să fi fost copiată de acolo, dat fiind lipsa de legături mai intime cu aceste state. Cât privește stema de pe reversul monetelor, nici ea nu se întâlnește în nici o țară. Numai scutul despicat și fasciat se găsește cu oarecari modificări în stema Angevinilor din Ungaria.

Prin urmare nici efigia nici stema nu sunt copiate, și atunci suntem în drept să presupunem, că Domnii și boierii noștri obișnuiau în veacul al XIV-lea să poarte armura cavalească și să-și compună steme după modelul apusean. Această părere, bazată pe studiul monumentelor monetare, se confirmă printr'o descoperire recentă, făcută în Biserica Domnească din Curtea de Arges, de către d. O. Tafrali, profesor la Universitatea din Iași. Cercetând cel mai vechi strat de pictură din această biserică, a cărei dată se fixează în a doua jumătate a veacului al XIII-lea, d-sa a descoperit pe un stâlp din fața altarului, portretul unui ctitor domnesc, îmbrăcat în costum de cavaler. Deși pictura e în mare parte stricată, totuși se constată cu ușurință, că Domnul, care este înfățișat stând în genuchi în fața icoanei lui Cristos, poartă pe corp o haină de zale, iar jos în fața lui se văd bine, coiful, scutul și lancia ¹⁾.

Prin urmare avem până acum două monumente autentice, unul din veacul al XIII-lea și celalalt din al XIV-lea, cari reprezintă pe Domnii munteni în costum cavaleresc apusean. Dacă la aceasta adăugăm faptul că pe monetele din veacul al XIV-lea și al XV-lea și pe cele mai vechi peceti găsim steme compuse după regulile heraldicei apusene și legende în limba latină, trebuie să recunoaștem, că o puternică influență occidentală, însoțită de o organizare în sens apusean a boierimei muntene, a existat în acel timp.

Cât privește modul de executare a efigiilor monetare ale lui Radu I, dovedește o mare îndemânare artistică. Deși gravorul n'a dispus de cât de un spațiu foarte restrâns, el a reușit să ne dea o idee lămurită și exactă despre înfățișarea Domnului. Se înțelege că nu a urmărit să ne dea un portret al lui Radu, ci numai un chip convențional.

1) Tafrali, *Biserica Domnească*, în Revista p. istorie, arheol și filol. XVI și ed. separ. p. 9, fig. 4.

Mircea cel Bătrân (1386—1418).

Dela Dan I, fiul mai mare și urmașul imediat al lui Radu I, nu avem până acum nici o monetă cu efigie, dar dela Mircea cel Bătrân, alt fiu al lui Radu și urmașul lui Dan I, există mai multe serii de monete de acest fel. Este caracteristic însă că nici una din ele nu reprezintă pe Domn în costum de cavaler, ci toate în portul domnesc cu care ne-au obișnuit portretele ctitoricești. Astfel în linii generale toate efigiile de pe monetele lui Mircea se aseamănă, și numai în privința atributelor Domnului, în anumite amănunte ale costumului și în ce privește modul de executare, se poate face o deosebire între ele. După aceste criterii efigiile monetare ale lui Mircea se grupează în următoarele categorii:

Fig. 3 și 4.

Tipul I. Domnul stă în picioare, are coroană pe cap, plete mari, mustăți plecate în jos și barbă. Îmbrăcămintea se compune dintr-o haină lungă până la glesne, strânsă puțin pe talie și încheiată într'un rând de nasturi; deasupra genunchilor ea se termină într'un tiv lat împodobit cu desene brodate, de sub care se desfac poalele în cute largi. Peste această haină se află o mantie mare, fără mâneci, blănită pe din lăuntru și cu un guler mare de blană, tăiat în colțuri lungi. Încălțăminte pare a fi de piele, cu tălpile lungi după moda timpului. În mâna dreaptă Domnul ține o luncie drept în jos, cu un vârf de fier triunghiular, al cărui mâner se termină într'unul sau două inele circulare; în mâna stângă ține globul cu cruce (cruciger). Înfașurarea Domnului este foarte impunătoare: îmbrăcat în costumul de ceremonie și ținând în mâini însemnul puterii și al stăpânirii neatârnat, el apare ca un adevărat monarh a cărui autoritate nu se discută. (Fig. 3).

Este interesant de constatat, că nici acest mod de a reprezenta pe suveran nu se întâlnește pe monetele altor state; în schimb efigia

Sfântului Ladislau, de pe dinarii ungurești contemporani, este aproape identică cu a lui Mircea. Singurele deosebiri sunt numai că sfântul are nimb în jurul capului și în mâna dreaptă ține o halebardă; altfel s'ar putea susține cu multă probabilitate, că gravorul monetelor lui Mircea s'a lăsat foarte mult influențat de această reprezentare de pe monetele ungurești.

Dar asemănarea între cele două efigii se poate datora și faptului, că costumul de ceremonie era asemănător la cele două curți. În definitiv acest costum nu este particular românesc, ci este vechiul costum al împăraților bizantini, care cu mici modificări s'a introdus la toate țările din răsăritul Europei. Regii Ungariei și ai Poloniei, țarii Bulgariei și ai Serbiei sunt reprezentați pe monete într'un costum asemănător, dar nu stând în picioare, ci șezând pe tron; ei țin totdeauna în mâna stângă globul cruciger. Mircea însuș este înfățișat tot în acest costum, în portretul ctitoricesc dela Tismana, numai că nu are barbă, haina de pe de desupt este largă, iar gulerul fără colțuri ¹⁾. Prin urmare costumul acesta era de fapt întrebuințat de Mircea, așa că chiar dacă reprezentarea de pe monete este influențată de o efigie străină, ea corespunde întru toate realității.

În portretul ctitoricesc dela Cozia, Mircea poartă un costum asemănător, dar haina este cu mult mai strâmtă și mai scurtă, așa că se văd bine pantalonii strâmți, cu acvila bicefală bizantină pe genunchi; mantia de asemenea este mai scurtă, neblănită și fără guler. La brâu Domnul poartă o sabie mică ²⁾. Se poate ca acest costum să fie o contrafacere posterioară a vechiului port domnesc înfățișat pe monete.

În acelaș chip ca la Nr. 3 este înfățișat Mircea și pe o altă serie de monete — aceea care are pe revers imaginea lui Cristos, — dar acî în loc de lance, el ține în mâna dreaptă o sabie lată al cărei mâner se termină într'un glob (Fig. 4).

Tipul II. Pe o altă categorie de efigii Domnul este reprezentat tot în picioare, cu coroană pe cap și cu globul cruciger în mâna stângă, dar nu are mantie, iar sulita din mâna dreaptă o ține oblic și rezimată de umărul drept. Îmbrăcămintea de asemenea este alta: o tunică largă, fără talie și scurtă numai până la genunchi,

¹⁾ Ștefulescu, l. c.

²⁾ *Docum. Hurmuzachi*, I, 2, planșa.

iar în jurul gâtului un guler de stofă, al cărui capăt se prelungeste dealungul corpului, în forma unui patrafir. Sulița are fierul de formă ovală cu un inel circular. (Fig. 5).

Fig. 5.

Pe un exemplar, aflător în Cabinetul Numismatic al Academiei Române, lancea pare a avea coada scurtă, așa că s'ar putea crede, că gravorul nu a voit să înfățișeze această armă, ci un buzdugan. Atitudinea mâinei drepte pare a indica de asemenea, că Domnul ține o armă cu coada scurtă. Cât privește îmbrăcămintea Domnului este la fel cu cea de mai sus¹⁾.

Costumul acesta este foarte apropiat de al împăraților bizantini, cu deosebirea că este mai simplu și mai scurt.

Tipul III. Ca și la tipul I Domnul are coroană pe cap, plete și barbă. Haina îi este lungă până mai jos de genunchi, strânsă pe corp într'un rând de nasturi și încinsă la mijloc cu un brâu lat. Mantia lipsește, iar în picioare poartă încălțăminte lungă de piele. În mâna dreaptă ține o lăncie drept în jos, cu fierul triunghiular și un inel la mâner, în stânga globul cruciger. (Fig. 6). Execuțiunea acestui tip de efigii este foarte neîngrijită, în special degetele mâinilor sunt exagerat de lungi; monetele par a fi fost bătute în grabă și sunt probabil din ultimul timp al domniei lui Mircea. Această

Fig. 6.

Fig. 7.

presupunere o întărește și faptul că monetele lui Mihail, fiul și urmașul lui Mircea, au toate acest tip de efigie și sunt tot atât de neîngrijit executate.

Dela Mircea s'a păstrat și o pecete cu efigie. (Fig. 7). Ea reprezintă două busturi încoronate și afrontate, cari închipuiesc de sigur pe Domn și fiul său Mihail²⁾. Fiind numai busturile, nu ne putem da seamă de costumul personagiilor, cu toate acestea pecetea are importanță, de oare ce confirmă cele

¹⁾ Cf. Moisiu, *Considerațiuni asupra monetelor lui Mircea*, în Buletinul Soc. Num. Rom. 1913, tab. II, fig. 10. Tot acolo sunt reproduse și celelalte tipuri de monete cu efigii dela Mircea.

²⁾ Copie fotografică la Academia Română. Cf. General P. Năsturel, *Nova Plantatio* p. 17. (Ed. separ. din Revista p. ist., arh. și filol. XVI).

spuse mai sus, că și pe sigilii se reprezentau în acel timp chipurile Domnilor în mod convențional.

Mihail (1418—1420) și Dan II (1420—1424, 1427—1431).

Dacă efigia de cavaler de pe monetele lui Radu I, a rămas izolată și n'a fost imitată de nici unul dintre fii și urmașii săi, în schimb una dintre efigiile lui Mircea, și anume cea mai inferioară ca artă, (Fig. 6) a fost adoptată de fiul său Mihail și reprodusă pe monetele sale.

Faptul că tocmai această efigie o găsim pe monetele lui Mihail dovedește că datează din ultimii ani ai domniei lui Mircea și s'a transmis astfel mai ușor urmașului său. Mai ales că dela un timp Mihail a fost luat de tatăl său coregent, în care calitate apare alături de el în documente, pe monete și peceți.

Efigia monetară a lui Mihail se prezintă astfel: Domnul poartă coroană pe cap, plete lungi și barbă. Îmbrăcămintea îi constă dintr'o haină lungă, strânsă pe corp și incheiată într'un rând de nasturi; ea merge lărgindu-se spre poale. În mâna dreaptă Domnul ține o luncie drept în jos, cu fierul treiunghiular și cu unul sau două inele circulare la mâner. Uneori fierul pare a se termina la bază în două colțuri ascuțite, alteori este îngust și subțire ca un cui. În mâna stângă ține globul cruciger. (Fig. 8). Din cauza execuțiunii neîngrijite, pe numeroase monete capul Domnului este înclinat într'o parte, iar coroana și picioarele nu sunt decât puțin vizibile.

După cum rezultă Domnul este reprezentat în costum simplu, fără mantia blănită; foarte probabil aceasta se datorește, ca și la ultimul tip dela Mircea, lipsei de iscusință a gravorului.

Comparând execuțiunea efigiilor monetare ale lui Mihail și ale lui Mircea din ultimul timp al domniei, cu celelalte efigii ale lui Mircea, constatăm o mare decadentă a artei monetare. Această decadentă se explică prin situația grea în care se afla Țara-Românească după războaiele lui Mircea și închinarea la Turci, situație care în mod natural s'a repercutat asupra circulației monetelor naționale și deci și asupra artei monetare. În adevăr monetele din ul-

Fig. 8.

timii ani ai lui Mircea, precum și cele ale lui Mihail, nu sunt numai inferioare ca artă, dar sunt și în număr cu mult mai redus.

Sub urmașul lui Mihail, Dan II, situația nu s'a îmbunătățit, din potrivă năvălirile străine s'au întetit, iar siguranța comerțului a devenit tot mai precară. De aceea el a bătut și mai puține monete și execuțiunea lor este și mai neîngrijită. Afară de aceasta, materialul din care sunt lucrate este de o calitate cu mult mai inferioară, din care cauză și conservarea lor lasă foarte mult de dorit. După cât se poate constata din exemplarele ce le avem la dispoziție, efigia de pe aceste monete este la fel cu cea de pe ale lui Mihail.

Pecetile cu efigie se resimt și ele de această decadentă. Astfel efigiile de pe pecetile ce ni s'au păstrat dela Alexandru-Aldea, (Fig. 9)

Fig. 9.

și dela Vlad Dracul ¹⁾, nu sunt de loc superioare ca artă efigiilor de pe monetele lui Mihail și Dan II. Deosebirea între efigiile monetare și cele sigilare stă numai în faptul că aceste din urmă sunt totdeauna în profil, și nu înfățișează decât busturile Domnilor; prin urmare din punct de

vedere tehnic erau cu mult mai ușor de executat decât cele monetare.

Iliș (1433—1434).

Între monetele moldovene din veacul al XIV și al XV-lea nu se găsește decât o singură serie cu efigie, dela Iliș, fiul și urmașul lui Alexandru cel Bun. Dar această efigie diferă cu totul de cele de pe monetele muntene, căci înfățișează un călăreț, ținând în mâna stângă o sabie și făcând cu ea mișcarea de atac asupra unui dușman ce nu se vede.

Din nenorocire monetele din această serie, ce ni-s'au păstrat, sunt foarte rău bătute și de o conservare cu totul inferioară, din care cauză mulți numismați n'au putut distinge exact figura călărețului. Astfel însuși D. A. Sturdza a rămas nedumerit, crezând că este «un lup, sau un câine sau un urs călare, ținând în dreapta o sabie» ²⁾.

În realitate figura de pe cal este a unui bărbat, care ține cu

¹⁾ General P. Năsturel, *l. c.* p. 18 și 19.

²⁾ Cf. *Magnum Etyrn. Rom.*, III col. 2437, Nr. 17.

mâna dreaptă frâul, iar cu stânga o spadă în atitudine de atac. Este adevărat că execuția lasă mult de dorit și reaua conservare face chipul și mai nelămurit, dar nu rămâne îndoială că reprezintă un călăreț. Calul este redat cu totul rudimentar și într-o atitudine nepotrivită cu a călărețului, căci de vreme ce acest din urmă face mișcarea de atac, calul merge la trap (are un singur picior dinainte ridicat) și nu în galop, cum ar fi natural. De altă parte coada o ține ridicată în sus, iarăș într-o poziție nenaturală. Călărețul are și el o poziție nepotrivită, căci fiind în profil spre dreapta, și în același timp trebuind să facă gestul de lovire, execută cu mâna stângă această mișcare, iar cu mâna dreaptă ține frâul. Sub cal se observă un obiect mic, nedistinct, pe care D. A. Sturdza l-a identificat cu un balaur, dar după cât se poate constata nu reprezintă așa ceva (Fig. 10).

Fig. 10.

Ceea ce face ca înfășurarea călărețului să nu pară omenească, este coiful cu totul diformat. Acest coif pare a fi un «grand bassin» cu viziera foarte proeminentă, pe care neîndemânarea gravorului a exagerat-o în așa fel, încât face impresia unui bot de animal.

Există multă probabilitate că această reprezentare este copiată de pe monetele lituane. Stema acestei țări înfățișează încă din timpuri foarte vechi un călăreț aproape identic cu acesta și el se găsește și pe monetele lituane din veacul al XV-lea.

3. Efigii cari reprezintă portretele Domnilor.

Despot Vodă (1561—1563).

Efigia-potret a apărut pentru întâia oară în Moldova, sub un Domn străin care venit din Apus, înconjurat de umaniști, a căutat să introducă în țară formele culturii apusene. Printre însoțitorii străini ai lui Despot-Vodă găsim și un bănar, Wolfgangus Aurifex, sau Lupu Sasul al cronicelor noastre, care a bătut mai multe serii de monete: ducați de aur, taleri și dinari de argint și bani de aramă. Dintre acestea numai dinarii sunt fără efigie, toate celelalte au pe față chipul Domnului.

Pe ducați se înfățișează numai bustul Domnului, în profil spre

dreapta, cu coroană pe cap, părul tăiat scurt și barbă mică ascuțită. În afară de cap nu se văd de cât umerii pe cari, se observă partea de sus a chirasei de fier, ce-i acoperă corpul. (Fig. 11).

Pe taleri bustul este reprezentat în întregime. Domnul ține în mâna dreaptă o sabie îngustă rezimată pe umăr, în stânga globul cruciger. Chirasa este bogat împodobită. (Fig. 12).

Pe monetele de aramă înfățișarea Domnului diferă într-o cât-va. Se reprezintă numai capul, fără coroană, în locul căreia s'a pus o bantă lată, legată la ceafă într'un nod în genul antic. (Fig. 13).

Fig. 11. 12 și 13.

Dacă observăm cu luare aminte aceste trei efigii, constatăm în primul rând o perfectă asemănare între ele, în ce privește fizionomia Domnului. Dacă pe monetele de aramă trăsăturile feței nu sunt atât de fine și expresia pare într-o cât-va deosebită, aceasta se datorește parte metalului mai dur, parte faptului că Domnul este reprezentat cu capul gol. În al doilea rând, chipul cum sunt tratate la toate aceste efigii trăsăturile feței, părul și barba, și expresia vie și naturală a figurei, ne îndreptățește să susținem, că artistul a reprodus portretul real al lui Despot-Vodă, cu notele lui caracteristice.

Nu avem până acum nici un portret în pictură sau desemn al acestui Domn, așa că nu ne putem da seamă în ce măsură reprezentarea de pe monete corespunde realității. Nu încapă nici o îndoială însă că artistul a lucrat figura după natură sau după un portret bun al lui Despot. Modul de reprezentare sub forma de bust încoronat și chirasat îl întâlnim pe talerii poloni și transilvăneni contemporani, după cum găsim și capul descoperit pe groșii din aceste țări. Numai înfățișarea capului legat cu o bantă în genul antic ar putea fi considerată ca o influență a monetăriei antice.

În orice caz monetele acestea au importanța, că sunt singurele monumente ce ne-au pătrat portretul distinsului aventurier, care prin istețimea și energia sa a ajuns Domn al Moldovei și a lăsat în istoria acestei țări amintirea unui suveran, care cu ajutorul unei pleiade de străini învățați și artiști, a încercat să introducă acolo formele civilizației apusene.

Ioan-Vodă cel Cumplit (1572—1574).

Un alt Domn moldovean pe ale cărui monete găsim efigii-portrete este Ioan-Vodă cel Cumplit. În scurta sa domnie de un an și jumătate, acest Domn a emis un număr de aspri mari de aramă, cari au pe față capul lui, înfățișat într'un chip cu totul deosebit.

Domnul are plete lungi ce-i atârnă pe spate, barbă mare de formă ascuțită, iar pe cap o pălărie rotundă de păslă, cu borurile mici și ridicate în sus. Trăsăturile feței sunt caracteristice, expresia figurii foarte naturală, ceiace dovedește că artistul a căutat să redca portretul lui Ioan-Vodă (Fig. 14).

Nu ne-a rămas nici dela acest Domn nici un portret, ca să-l putem compara cu efigia monetară, dar chipul cu totul particular cum este înfățișat pe monete corespunde într'un tot cu amintirea de Domn popular și democrat, ce ne-au lăsat despre el tradițiunea istorică. În loc de coroană el poartă o pălărie simplă; în loc de chirasă, o haină de postav — după cum se poate observa din mica porțiune figurată pe monete — iar legenda este în limba românească, prima inscripție monetară în limba națională. Nu se putea exprima mai bine pe monete caracterul democrat și național al domniei și este regretabil numai că acest început n'a fost continuat sub Domnii următori.

Fig. 14.

Răzvan-Vodă (1595).

După Ioan-Vodă tocmai Răzvan a bătut monete cu efigie, dar ele sunt lucrate în Polonia și imitează piesele polone de 3 groșițe; chiar înfățișarea Domnului este apropiată de a lui Sigismund III. Și totuș Răzvan a fost pus în scaun de Sigismund Báthory al Ardealului, contra voinței Polonilor!

Domnul este înfățișat în profil spre dreapta, cu coroană pe cap, părul scurt și barbă mică. Bustul este chirasat, dar nu se vede decât gâtul și umărul drept (Fig. 15); Deși nu avem nici un portret dela acest Domn, totuș expresiunea ochilor, nasul caracteristic și forma particulară a bărbii, dovedesc că gravorul a căutat să ne dea o efigie-portret ¹⁾.

Fig. 15.

Dabija-Vodă (1661—1665).

Ultimul Domn moldovean dela care ne-au rămas monete este Istrate Dabija. Piesele bătute în domnia lui fiind imitații de ale șilingilor poloni, suedezi și prusieni, copiază în mod servil originalele. Există printre ele însă mai multe serii, care poartă numele lui Dabija-Vodă și din cari unele au efigia lui. Pe aceste monete Domnul este înfățișat călărind în galop spre stânga; capul îi este descoperit, iar barba lungă până în piept. Haina nu i se distinge bine, dar în picioare pare a avea pantaloni strâmți. Sus, deasupra

Fig. 16 și 17.

capului, se află o coroană mare, închisă, iar jos, sub cal, este stema țării incompletă, căci se compune numai din capul de bou, fără atributele obișnuite: luna și soarele. (Fig. 16 și 17).

Este greu de afirmat că aceste monete, bătute în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, reprezintă un portret real. Mai ales dacă le comparăm cu stampa ce ne-a păstrat portretul acestui Domn²⁾ constatăm o totală lipsă de asemănare. Este adevărat că înfățișarea generală este aceeași peste tot, în special ținuta lui pe cal, dar trăsăturile feței nu se disting bine pe monete din cauza execu-

¹⁾ Nu poate fi efigia lui Sigismund Báthory, cum crede d. Iorga (*Revista istor.* I, 189) căci nu seamănă de loc cu acela.

²⁾ Reprodușă în Iorga, *Istoria Românilor în chipuri și icoane*, I, p. 154—155.

țiunii neîngrijite. Se poate spune numai că gravorul a avut intenția să reproducă portretul Domnului, dar nu a reușit ¹⁾.

Mihnea-Vodă Radul (1658—1660).

Dacă în Moldova monetele încep să reprezinte portrete reale încă din a doua jumătate a veacului al XVI-lea, în Țara-Românească efigiile-portrete nu apar decât mult mai târziu. Acți în tot cursul veacului al XVI-lea nu s'au bătut monete, iar pe peceti deși s'au continuat a se înfățișa chipurile Domnilor, acestea sunt totdeauna convenționale ²⁾.

Abia sub Mihai-Viteazu, arta gravurii reproduce primul portret real al unui Domn muntean: pe medalia bătută cu ocazia cuceririi Ardealului (1600). Deși ca execuțiune această medalie este cu mult inferioară nu numai medaliilor lui Sigismund Báthory, contemporanul ardelen al lui Mihai, dar și banilor de aur și de argint ai lui Despot-Vodă, cu toate acestea ea reprezintă un portret destul de fidel al marelui Domn.

Însă exemplul lui Mihai n'a fost imitat de urmașii săi, iar monete de asemenea nu s'au bătut în Țara-Românească decât tocmai după o jumătate de veac, sub Mihnea-Vodă Radul, în anul 1658. Toate aceste monete, de mărimea șilingilor lui Dabija-Vodă, sunt de aramă sau de argint, și au pe față chipul Domnului. El este înfățișat în profil spre dreapta, cu coroană pe cap și îmbrăcat într'o haină de postav, tivită cu șnur pe margini, cu gulere de dantelă și mâneci bufante la umeri. În mâna dreaptă ține sceptrul terminat într'o floare de criu; mâna stângă nu se vede. După modelul apusean Domnul poartă părul tăiat scurt și barba scurtă și ascuțită (Fig. 18). Deși chipul de pe monete este foarte expresiv, totuș nu corespunde de loc cu portretul ce ni s'a păstrat de la Mihnea-Vodă, unde trăsăturile feței sunt altele, iar barba tăiată rotund după moda turcească ³⁾.

Fig. 18.

¹⁾ Nu poate fi Sf. Gheorghe, cum susține d. Iorga (Revista Istorică I, 189), căci nu are nici înfățișarea nici atributele acestui sfânt.

²⁾ General Năsturel, l. c. p. 34 urm.

³⁾ Cf. Iorga, Steagul lui *Mihnea Vodă Radul*, în Analele Acad. Rom. XXXVI p. 540 (planșa).

Studiind mai de aproape monetele lui Mihnea-Vodă și comparându-le cu ale lui Dabija-Vodă, se constată o mare asemănare între ele. În primul rând și unele și celelalte sunt șilingi — șalăi, cum li se zicea în Moldova — de altă parte sunt tot atât de inferioare ca tehnică, nu numai în ce privește reprezentarea efigiei domnești, ci și în alte privințe. În acelaș timp și unele și altele ne lasă să intervedem un fel de grabă, un fel de timiditate ascunsă la cei ce le-au fabricat. Execuția lor nu este de loc la înălțimea artei monetare din veacul al XVII-lea, când existau mijloace perfecționate pentru baterea monetei. Acestei împrejurări se datorește, desigur, și neizbutita executare a efigiilor monetare ale acestor doi Domni.

CONST. MOISIL.

COMPLECTĂRI

LA

CATALOGUL MEDALIILOR ROMÂNEȘTI

În dorința de a face cunoscute toate produsele medalistice noastre și în vederea redactării unui catalog amănunțit și definitiv al medaliilor și plachetelor românești, vom publica de acum înainte descrierile tuturor pieselor ce lipsesc din cataloagele redactate, sub auspiciile societății noastre, de cătră d-nii Dr. G. Severeanu (Buletinul din 1905—1906) și Victor N. Popp (Buletinul din 1915). În acelaș timp rugăm pe membrii societății și pe toți cei ce posedă sau cunosc inedite, să binevoiască a-ne trimete descrierile lor, pentru a ne putea servi de ele la redactarea viitorului catalog.

1887. *Medalia lui Ion Popasu Episcopul Caransebeșului.*

Av.: Bustul Episcopului în odăjdii, pe cap cu mitra și în mâna dreaptă cu cârja pastorală.

Inscripție circulară:

ION POPASU EPISCOPUL CARANSEBEȘULUI

Rv.: La mijloc o cunună de lauri. În mijlocul cununei datele:
1808, 1837, 1865, 1887

Inscripție circulară:

IN MEMORIA JUBILEULUI DE 50 DE ANI AI PREOȚIEI
De bronz și argint 30 mm. diametru.

1896. *Medalia populară în amintirea vizitei lui Fr. Iosif în România*

Av.: Capetele suprapuse cu profilul spre stânga al Regelui, Carol I (deasupra) și al lui Fr. Iosif.

Inscripție:

IOSEPHUS I. A. I.
CARŪLŪS I. R. R.

Rv.: O coroană de lauri.

În mijlocul coroanei pe 7 rânduri inscripția:

IN AMINTIREA SOSIREI M. S. IMP. AUSTRO-UNGAR ÎN
ROMÂNIA SEPT. 1896.

De bronz cu toartă și verigă, diametru 29 mm.

1896. *Medalia populară a vizitei împăratului Fr. Iosif.*

Av.: Busturile față în față al lui Fr. Iosif și Carol I. Fr. Iosif în stânga, Carol în dreapta.

Inscripție circulară:

IMPĚRATUL FRANC. JO. I. REGELE CAROL I. AMICII PĂCIL

Rv.: În partea de jos steagurile celor două țări încrucișate împreună cu două ramuri de laur. Inscripție circulară pe 2 rânduri:
ÎNTRU AMINTIREA VENIRII ȘI PRIMIREI REVIEI (probabil revistei)
TRUPELOR DE ÎMPĂRATUL

Urmează în mijlocul medaliei pe 10 rânduri:

FRANCISC IOSIF I LA CURTEA REGALĂ ROMÂNĂ A MAESTĂȚILOR LOR
REGELE CAROL ȘI REGINA ELISAVETA. BUCUREȘTI 1896.

De aluminiu cu toartă și verigă. Mărime 33 mm.

1898. *Medalia Balul Funcționarilor R.-Sărat.*

Av.: În mijlocul medaliei o coală de hârtie pe care stă în po-

ziție de scris o mână având între degete o pană. Imediat dedesubt stă scris :

RECUNOȘTIȚĂ

Rv. : Inscripție circulară :

BALUL FUNCȚIONARILOR RĂM.-SĂRAT

In mijloc :

1898 MARTIE 21

De bronz aurite cu toartă și verigă. Mărime 33 mm.

1898. *Medalia jubileul căsătoriei soților Anastasiu.*

Ar. : Busturile suprapuse ale soților Anastasiu.

Rv. : Inscripție circulară :

LA A 25^{-A} ANIVERSARE A CĂSĂTORIEI

Urmează la mijloc de 6 rânduri :

MARIN ȘI SEVASTIȚA ANASTASIU 28 IAN. 1873—1898.

Acești soți sunt de fel din Galați.

De bronz cu toartă și verigă. Mărime 29.5 mm.

(Carniol fiul).

1899. *Medalia Poporului după însănătoșirea Prințelui Carol.*

Ar. : Bustul Prințului puțin întors spre stânga. Dasupra capului, legenda :

A. S. R. PRINCIPELE CAROL

Dedesubt peste bust :

NĂSCUT 3 OCT. 1893

Rv. : Pe șase rânduri :

POPORUL ROMÂN RECUNĂSCĂTOR PROVIDENȚEI
PENTRU ÎNSĂNĂTOȘIREA AUGUSTULUI PRINCIPE CAROL
2/12—19/31 OCT. 1899

Bronz argintat, cu toartă și verigă 23 mm.

1905. *Medalia jubileului de 40 ani a Atheneului Român.*

Ar. : Bustul foarte reliefat al zeiței Minerva. Legenda circulară :

LITERE, ARTE, ȘTIINȚE

Rv. : Fațada monumentală a Atheneului într'un cerc de perle, având dedesubt datele :

1865—1905

Intre cercul de perle și margine în partea de sus:

ATHENEUL ROMÂN

Iar în partea de jos:

DIN BUCUREȘTI

Pe avers: W. C. HÉGEL FEC., iar pe revers: K. K. HAUPTMÜNZAMT WIEN. Bronz argintat 67 mm.

1906. *Medalia jubileului de 1800 ani dela venirea lui Traian în Dacia.*

Ar.: Capetele suprapuse al Regelui Carol I (deasupra) și împăratului Traian (dedesupt), profilul spre stânga. Legenda circulară:

TRAIANUS IMPERATOR 106 CAROL I REGELE ROMÂNIEI 1906.

Rs.: Legendă pe 8 rânduri:

JUBILEUL DE 1800 DE ANI DELA VENIREA ÎN DACIA A
ÎMPĂRATULUI TRAIAN ȘI DE 40 DE ANI DE GLORIOASĂ DOMNIE A
REGELUI CAROL I 1906.

Argintată și bronz, cu verigă și toartă 28,5 mm.

BCU Cluj / Central University Library (Radivon).

1906. *Medalia școlară.*

Av.: Capul lui Carol I ca rege și domn, în profil spre stânga. Legendă circulară:

CAROL I DOMN ȘI PRIMUL REGE AL ROMÂNIEI

Rs.: Legendă circulară:

SĂRBĂTORIREA JUBILEULUI DE 40 DE ANI DE GLORIOASĂ
DOMNIE 1866—1906

La mijloc pe 4 rânduri într'un cerc de perle:

PREMIU ȘCOLAR LA ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Bronz 22 mm.

(Carniol fiul).

1906. *Premiul la jocul de oină.*

Aversul acelaș.

Pe revers legenda circulară:

MINISTERUL INSTRUCȚIUNEI PUBLICE ȘI AL CULTELOR

La mijloc o tabletă longitudinală pentru gravarea numelui premiantului. Deasupra tabletei:

PREMIU LA JOCUL DE OINĂ

1906. *Medalie Populară de jubileu.*

Av.: Bustul Regelui Carol I cu profilul puțin spre dreapta, în uniformă cu decorații. Legendă circulară:

CAROL I PRIMUL REGE AL ROMÂNIEI 1906

Rs.: Bustul lui Traian văzut drept în față. Legendă circulară:

TRAIAN CUCERITORUL DACIEI ȘI ÎNTEMEETORUL
NEAMULUI ROMÂNESC 106

Bronz și argintate, cu toartă și verigă 36,5 mm.

Variantă. Av.: Acelaș.

Rs.: Bustul Domnitorului Cuza, în uniformă cu 3 decorații, cu profilul puțin spre stânga. Legendă circulară:

ALEXANDRU IOAN CUZA
ÎNȚĂIUL DOMN AL
PRINCIPATELOR-UNITE 1859—1866

Variantă. Av.: Acelaș

Rs.: Bustul domnitorului Carol I în uniformă de ofițer Prusian cu 2 decorații. Profilul cu favorite, puțin spre stânga. Legendă circulară:

CAROL I DOMNUL ROMÂNILOR 1866

1906. *Medalia Populară în amintirea jubileului.*

Av.: Busturile Regelui și al Reginei încoronate Legendă circulară: CAROL I, ELISABETA REGELE ȘI REGINA ROMÂNIEI

La mijloc emblema Țării. Legendă circulară:

ÎN AMINTIREA JUBILEULUI DE 40 ANI 1866—1906

1906. *Medalie mărțișor.*

Av.: Busturile suprapuse, al Regelui Carol I și al lui Traian cu fruntea încoronată, în profil spre stânga. Legendă circulară:

TRAIANUS IMPERATOR 106 CAROL I REGELE ROMÂNIEI 1906.

Rs.: La mijloc:

1 MARTIE

Dedesupt ramuri cu flori și frunze, printre cări se văd clopote anunțând primăvara.

1906. Medalia jubiliară de 10 Mai 1906.

Cu ocaziunea sărbătorii de 10 Mai 1906, sau vândut niște medalii în formă de cruce cu raze $30,5 \times 30,5$ mm.

Av.: Intr'un cerc de 19mm. diametru bustul Regelui, cu profilul, spre stânga. Legendă circulară în interioru cercului:

CAROL I REGE AL ROMÂNIEI

Deasupra cercului sub toartă:

10 MAI

Sub cerc:

1906

În stânga:

1877

În dreapta:

1881

Rs.: În cerc emblema țării cu legenda circulară:

AMINTIREA JUBILEULUI DE 40 ANI

Deasupra cercului:

1866

Sub cerc:

1906

VARIANTĂ. Av.: Acelaș.

Rs.: În cerc capul Domnitorului Carol I, cu favoriți. Profilul spre stânga. Legenda circulară:

CAROL I DOMN AL ROMÂNIEI

Deasupra cercului:

10 MAI

Sub cerc:

1866

1906. Medalie jubilară unificată.

În interiorul expozițiunii sau vândut niște medalii, cari pe revers aveau un ac pentru prins în piept, frumos executate în pacfon de 32 mm. în diametru.

Av.: Pe margine între două cercuri de perle legenda ce cuprinde jumătate cercul:

SOUVENIR. BUCUREȘTI

În mijloc capetele cu puțin bust al Regelui Carol I și al lui Traian, suprapuse cu profilul spre stânga. Legenda circulară:

TRAIANUS IMPERATOR 106 CAROL I REGE AL ROMÂNIEI 1906.

1906. *Placheta de 40 ani de domnie glorioasă.*

Av.: Busturile lui Carol I ca domn și Rege față în față. Între busturi e un vultur cu aripele deschise, având asupra capului coroana regală emanând raze, iar cu picioarele stă pe emblema țării care la rândul-i stă în capul unei coroane de lauri și ștejar. În colțul din stânga sus stă scris:

1866

Iar în dreapta:

1906

Pe panglica care mărginește partea de jos a busturilor stă legenda:

CAROL I AL ROMÂNIEI

Iar între panglică și margine: University Library Cluj

40 DE ANI DE DOMNIE GLORIOASĂ

Rs.: Pe $\frac{1}{3}$ din lățimea ei, într'un medalion Regele călare cu ținuta din campania anului 1877. Deasupra medalionului se vede în stânga o biserică și un cioban cu oile, iar în dreapta un puț cu cum-pănă și o casă țărănească.

Sub medalion vederea Palatului Artelor.

Pe restul plachetei se vede cunoscutul tablou al sosirii domnitorului Carol în Țară, într'o caleașcă cu 4 cai înaintași având alături pe Brătianu și urmat de călăreți, iar deasupra lor un grup de îngeri îi întâmpină cu flori. De asupra tabloului legenda pe 2 rânduri:

ÎN AMINTIREA JUBILEULUI DE 40 ANI

Pe tablou jos:

10 MAI 1866

Sub tablou pe 2 rânduri:

INTRAREA ÎN ȚARĂ A M. S. DOMNITORULUI

Argint și bronz aurite. Mărimea 46×70,5 mm.

(Cf. Buletinul 1907).

1906. *Placheta Regele veghează, România înflorește.*

Av. : În primul plan Regele călare pe un platou înalt, arătând cu mâna, pare că, progresele țării. În fața lui un țăran cu 2 boi ară pământul, mai în fund o biserică și mai în fund se zărește podul dela Cernavodă. La spatele Regelui niște dorobanți stau drepti. Jos legenda:

REGELE VEGHIAZĂ ROMÂNIA ÎNFLOREȘTE

Rs. : În 2 medalioane mici aranjate în dreapta plachetei înconjurate de crăci de laur, se văd busturile lui Traian cu capul laureat și al regelui Carol I, cari privesc întreaga panoramă a expoziției deasupra căreia planează un vultur. Pe marginea de jos a plachetei datele:

106—1866—1906

Mărime 70/85 mm.

Gravor I. Stelmans (Cf. Buletinul 1907).

1906. *Placheta colaboratorilor Expoziției.*

Av. : În partea de sus a plachetei bustul Regelui purtând mantana cu reverurile răsrânte.

În partea dreaptă a plaquetei, atingând medalionul Regelui, e nudul în întregime al unei femei (Pacea), având aninată de umărul drept o draperie ce cade până la pământ, iar în mâna stângă o ramură lungă, ce cu vârful atinge treapta pe care stă cu piciorul și pe care, dela un capăt la altul, se întinde o ghirlandă de trandafiri.

Sub medalion armele Țării, așezate peste ramurile de stejar și laur ce înconjoară dedesubt medalionul. În partea stângă pe patru rânduri:

1866—1906

COLABORATORILOR NOȘTRI

De asupra medalionului:

CAROL I REGE AL ROMÂNIEI

Rs. : Un bărbat vânjos reprezentând mecanica, stând pe bancă cu cotul rezemat pe o nicovală, la picioarele lui un ciocan.

În față alte două figuri alegorice reprezentând artele industriale.

În colțul de sus în stânga pe 4 rânduri:

EXPOZIȚIUNEA GENERALĂ ROMÂNĂ DIN 1906

Argint și bronz. Mărimea 70.5/57.5 mm.

(Cf. Buletinul 1907).

1906. *Medalia Comisarului general al expozițiunii Dr. C. I. Istrate.*

Av.: Bustul doctorului Istrate puțin întors spre dreapta, pe margine sus între 2 stele:

* DR. C. I. ISTRATE *

Dedesubt:

COMISARUL GENERAL AL EXPOZIȚIEI

Rev.: Sus vederea Palatului Artelor. Dedesubt în 6 rânduri:

COMISARULUI GENERAL, ADMIRAȚIUNE, STIMĂ ȘI MULTĂ DRAGOSTE
PENTRU NEOBOSITA SA MUNCĂ

Pe margine sus:

EXPOZIȚIUNEA GENERALĂ ROMÂNĂ BUCUREȘTI 1906.

Pe margine jos:

COLABORATORII SĂI

Argint și broz 45 mm.

1906. *Medalia inaugurării statuei lui V. Alexandri la Iași.*

Av.: Bustul lui Alexandri întors spre dreapta, așezat pe două ramuri, una de laur și alta de stejar, legate cu o panglică. Pe margine:

V. ALEXANDRI
1821—1890

Rs.: Statuia așezată pe o bantă frumos stilizată, pe care stă scris cu caractere cursive:

IN CUPA LUI DE AUR EL BEA NUMAI LUMINĂ ELISAVETA

Iar dedesubt imediat o cupă, lângă care e o pană, înconjurată de raze de lumină.

Bronz 55 mm.

(H. Sternberg).

1906. *Medalia populară a inaugurării statuei lui V. Alexandri.*

Av.: Bustul lui V. Alexandri așezat pe 2 ramuri de laur.

Pe margine ledenda:

LUI VASILE ALEXANDRI
1821—1890

ȚARA RECUNĂSCĂTOARE

Rs.: Pe 10 rânduri:

STATUE RIDICATĂ ÎN IAȘI ANUL 1906. ÎN ZILELE M. S. REGELEI
CAROL I. PRIM MINISTRU FIIND G. GR. CANTACUZINO.
MINISTRUL INSTRUCȚIUNEI M. VLĂDESCU. PRIMAR GH. LASCAR.

Bronz 33 1/2 mm., cu toartă și verigă.

(F. Șaraga).

I. *Variantă. Av.*: Statuia în picioare.

Pe margine legenda:

LUI VASILE ALEXANDRI

* 1821

* 1890

ȚARA RECUNĂSCĂTOARE

Rs.: Pe un pergament desfăcut, având capetele puțin rulate,
legenda pe 5 rânduri scrisă cu caractere cursive:

ÎN CUPA LUI DE AUR EL BEA NUMAI LUMINĂ. ELISABETA.

Deasupra pergamentului e o stea care împrăștie raze și o pană
care pătrunde marginea rulată din stânga pergamentului.

Sub pergament, cu litere cursive:

IAȘI — ANUL JUBILAR 1906

Bronz cu toartă. 33 1/2 mm.

(Balmberger)

II. *Variantă.*

Av.: Ca la medalia populară, adică bustul pe două ramuri.

Rs.: Ca la varianta I-a.

Aluminiu 34 mm.

C. Ap. ORĂȘIANU.

MONETE ȘI TEZAURE MONETARE

găsite în România și în Ținuturile românești învecinate

(Vechiul teritoriu geto-dac)

55. În ruinele cetății romane Ulmetum (lângă satul Pantelimonul de sus, jud. Constanța) s'au găsit cu ocazia săpăturilor sistematice întreprinse de d. V. Pârvan, directorul Muzeului național de antichități din București, în anii 1911—1913, vreo 250 de monete antice, din cari cea mai mare parte (cam 230 piese) au fost desgropate în turnul sudic al porții de S. V. Majoritatea monetelor sunt de bronz și rău conservate, numai patru piese sunt de aur. Cele ce au putut fi determinate provin dela împărații Traian, Sep. Sever, Geta, Valens, Constanțiu, Iulian, Valentinian, Teodosiu I, Honoriu, Arcadiu, Teodosiu II, Justin, și urmașii săi până la Mauriciu Tiberiu. Dela acest din urmă împărat s'au găsit 3 bucăți de aur, iar dela înaintașul său Tiberiu II Constantin o piesă de aur. Orașele pontice nu sunt reprezentate decât prin trei bucăți, una din Istros (dela Sept. Sever) și două din Tomis (dela Geta și dela Gordian cu Tranquillina). [Cf. Pârvan, Cetatea Ulmetum în Analele Academiei Române XXXIV 566; XXXVI 299 și tab. 24; XXXVII 281].

56. «În comuna Șișești (jud. Mehedinți), în fundul Văii Cornului, pe locul numit Conacul Mirceștilor, s'a descoperit în ziua de 8 Aprilie 1915, la lucrul pământului, o ulcică cu dinari romani imperiali dela împărații și împărătesele: Severus Alexander, Iulia Maesa, Maximinus, Gordianus III, Philippus senior, Otacilia Severa, Philippus junior, Decius tatăl, Herennia Etruscilla, Decius fiul, Trebonianus Gallus și Volusianus. Țăranii cari au găsit monetele ne-

înțelegându-se la împărțirea lor, a fost nevoe de intervenția jandar-
mului, care a confiscat 126 bucăți și sfărâmăturile oalei.

«D. Căpitan I. Ștefănescu, comandantul companiei de jandarmi din
Mehedinți, a binevoit să trimită Muzeului regional de istorie și et-
nografie din T-Severin, monetele și sfărâmăturile oalei. Monete au
mai rămas însă la săteni, cari le vând sau le dăruiesc la diferite
persoane. Din acestea am mai putut obține într'o excursiune făcută
la Șișești, o monetă dela Pr. C. Ionescu-Șișești, una dela d-l învă-
țător I. Trandafirescu, trei dela d-l primar C. Partenie. Am mai pri-
mit apoi, cumpărate dela țărani din Șișești, 17 bucăți dela d-l pro-
fesor I. Popescu-Sura, 1 dela d-l Fl. Flueraș, secretar al liceului din
Severin, 2 dela elevul G. Ghiorghiu al liceului local. Avem până
acum din tezaurul dela Șișești 152 de bucăți».

Trimițându-ne această relațiune despre descoperirea monetară
dela Șișești, harnicul și meritosul director al Muzeului regional din
Severin, d-l profesor Al. Bărcăcilă, adaogă o listă amănunțită a mo-
netelor găsite în acel tezaur, pe care o rezumăm aci: *Severus Alexan-*
der 10 piese, cu diferite reversuri, între cari *Aequitas Aug.*, *Salus*
Publica, *Perpetuitati Aug.*, *Annona Aug.*, *Virtus Aug.* și *Trib. pot.*
VIII. Iulia Maesa 2 piese cu rs: *Pietas Aug.*, *Pudicitia. Maximinus*
2 cu *Pax Augusti* și *Salus Augusti*. Dela *Gordianus III* 52 piese cu
reversuri: *Concordia Aug.*, *Virtus Aug.*, *Providentia Aug.*, *Pax Augusti*,
Victoria Aug., *Iovi Conservatori*, *Romae Aeternae*, *Virtuti Aug.*, *A-*
equitas Aug., *Aeternitati Aug.*, *Oriens Aug.*, *Liberalitas Aug. III*, *La-*
etitia Aug., *Saeculi Felicitas*, *Felicitas Temporum*, *Fortuna Redux*,
Mars Propugn, *Iovi Statori*, *Securitas Perpetua* și *Trib. pot. II*, *IV*
și *V. Philippus senior* 24 piese cu reversuri: *Aequitas Augg.*, *Saecu-*
lares Augg., *Virtus Aug.*, *Salus Aug.*, *Felicitas Aug.*, *Aeternitas Imp.*,
Fides Militum, *Securit. Orbis*, *Pax Aetern.*, *Romae Aeternae*, *Victo-*
ria Augg. și *Trib. pot. IV. Otacilia Severa* 5 piese cu *Concordia Augg.*
și *Pietas Augustae*. Dela *Decius tatăl* 14 piese cu *Genio Illyrici*, *Ge-*
nius Exerc. Illyriciani, *Pannoniae*, *Adventus Aug.*, *Providentia Aug.*,
Uberitas Aug., *Abundantia Aug. Etruscilla* 7 piese cu *Fecunditas*
Aug., *Iuno Regina*, *Pudicitia Aug. Decius fiul* 2 piese cu *Pietas*
Augg., *Principi Inventutis. Trebonianus Gallus* 12 piese cu *Aeterni-*
tas Augg., *Iuno Martialis*, *Pax Aeterna*, *Pax Augg.*, *Victoria Augg.*
Volusianus 15 piese cu *Aequitas Augg.*, *Concordia Augg.*, *Felicitas*
Publ., *Pax Augg.*, *Virtus Augg.*, *Trib. Pot. IV.*

«Din aceeaș calitate de argint a monetelor din sec. III, este o monetă bătută cu comemorarea consacrării ca *divus* a lui Antoninus Pius, având pe avers chipul împăratului cu corona *vallarıs* și legenda *Divo Pio*, iar pe revers un altar cu legenda *Consecratio*.

«In afară de aceste monete bătute de împărații dintre anii 222—253 d. Cr. și cari în general sunt bine conservate, din tezaurul dela Șișești mai fac parte 2 monete mai vechi: una a lui Sept. Severus cu legendele neclare, alta a lui Caracalla cu reverul «Martı Ultori». [Comunicat de d. Al. Bărcăcilă, T.-Severin].

57. «In bazilica din interiorul cetății numită «Turnul lui Sever» s'a găsit o monetă mică de argint a lui Matei Corvin cu legenda: *Av. : M · MATHIE · R · HVNGARE. Rs. : D · TRO HVNGARE.*

[Comunicat de d. Al. Bărcăcilă, T.-Severin].

58. In orașul Constanța, str. Călugărcni 12, săpându-se în 1912 temelia pentru o casă, s'a găsit o mică cutie pătrată de fier, care conținea trei monete: un bronz mijlociu dela Impăratul Probus, având pe reves: *VIRTVS PROBI AUG.* și dedesupt: *XXIII*; un bronz mic dela Constantin cel Mare cu: *ROMA VRBS*, revers lupoaica cu copii și dedesupt: *SMKT*; un bronz mic dela împăratul Maximian.

[Comunicat de d. P. S. Rădulescu, București, proprietarul locului]

Situațiunea Cassei Societății dela ultima dare de seamă din 31 Decemvrie 1914 până la 31 Septemvrie 1915.

ÎNCASĂRI	P L Ă Ţ I
Sold în cassă la 31 Decemvrie 1914. Lei 152,75	1) <i>F. Göbl Fii</i> , 100 exemplare cărți poștale pentru cotizațiuni provincie Lei 10,—
1) Cotizațiuni perpetui ale membrilor funda-tori (chitanțele No. 763, 771) » 200,—	2) Cheltueji de cancelarie » 16,45
2) Cotizațiuni (chitanțele No. 710, 729 — 735, 741, 743, 746 — 752, 754 — 757, 759, 761, 764, 768 » 310,—	3) <i>F. Göbl Fii</i> , 500 exempl. Statutele Societății » 88,— 500 exempl. foi de adesiune . . » 15,—
3) Taxe de înscriere (chitanțele No. 765-768) » 20,—	4) Incasatorului 15% la 305 lei » 45,55
4) Vânzări de medalii » 125,—	5) <i>Grabowsky et Cie</i> clișee pentru No. 23 Bu-letin » 9,50
5) » » colecțiuni ale Buletinului . . » 40,—	6) Expediție Buletin No. 23 » 14,—
6) 34 abonamente ale Băncii Naționale . . » 340,—	7) <i>F. Göbl Fii</i> , No. 24 tiparul Buletin » 325,50
1.187,75	8) <i>I. Brandt</i> , și <i>Grabowsky</i> No. 24 clișee . . » 45,65
	9) Expediție Buletin No. 24 » 14,—
	10) Librăria Nouă, registru » 1,50
	585,15
Rest în cassa Societății la 31 Sept. 1915, suma de lei 602,60.	
<p>In afară de această sumă societatea noastră mai posedă în cont corent, conform scrisorii din 17/30 Iunie 1915, la această dată la Banca Marmorosch Blank & Co. din București <i>suma de lei 648</i>, din suma de lei 1607, ce posedă la 18/31 Decemvrie 1914; restul banilor s'a întrebuințat conform destinației lor, la publicarea Buletinului No. 21, 22 și 23, după cum se poate vedea din actele justificative. Chitanțele No. 740, 744 și 758 s'au anulat.</p> <p>Suma de lei 1,434 bani 58, nu s'a încasat până azi dela moștenitorii defunctului colonel Iordănescu.</p>	
București, 1 Oct. 1915.	Cassier, Victor N. Popp.

SOMMAIRE

DR. G. SEVEREANU, *Contribution à l'étude des origines de la numismatique roumaine*. Quoique le monnayage roumain ne commence que sous le prince Vladislav I de Valachie (1364—1380), on suppose tout de même que avant son règne on frappa des monnaies qui circulaient dans ce pays et qui ont été les précurseurs de ce monnayage. L'auteur décrit deux pièces de ce genre, encore inédites. L'une porte la légende: M(oneta) Severini et on l'attribue à Laurentius, «ban» hongrois de Severin (1263—1275); l'autre est une monnaie du tzar bulgar Alexandre (1333—1364), contremarquée d'un écu très ressemblant à celui qui se trouve sur les monnaies de Vladislav I de Valachie.

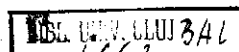
— *Dioboles milésiens*. L'auteur décrit trois petites pièces d'argent, qui toutes représentent sur le revers la rosace milésienne, et sur l'avvers une tête de bélier, une tortue, ou un insecte miriapode. Leur poids varie entre 1,15—1,26 gr.

CONST. MOISIL, *Les effigies monétaires des princes roumains*. Sur les monnaies médiévales de la Valachie les effigies représentent toujours, comme dans le reste de l'Europe, des images idéales, conventionnelles des princes. Radu I (1380—1385) est représenté en armure de chevalier, avec la casque, l'écu et la lance. Mircea le Grand (1386—1418) au contraire, porte le costume civil: couronne, grand manteau royal et le globe cruciger. Quelquefois le manteau manque et le costume ressemble plutôt à celui des empereurs byzantins. Élias de Moldavie (1433) est représenté sur les monnaies sous l'aspect d'un chevalier galopant; mais cette effigie est très probablement emprunté aux monnaies lituanes. Les effigies-portraits ne paraissent que dans la seconde moitié du XVI-e siècle et quelques unes sont des véritables portraits.

C. A. ORĂȘIANU, *Annexes au Catalogue des médailles roumaines*. Description des plusieurs médailles modernes qui ne se trouvent pas dans les catalogues antérieurs.

CONST. MOISIL, *Monnaies et trésors monétaires*. Suite du tableau des trouvailles monétaires de Roumanie et des pays roumains environants.

VICTOR N. POPP, Situation financière de la Société à 31 Sept. 1915

CĂRȚI PRIMITE IN DAR SAU SCHIMB

Berliner Münzblätter, director Dr. E. Bahrfeldt, Iulie-Octombrie 1915.

Monatsblatt d. numismat. Gesellschaft in Wien. Iulie-Octombrie 1915.

Ruzicka L., Die Münzsammlung d. Rumänischen Academie, Wien 1915.

Const. Moisil. Bănăria lui Dabija-Vodă.

— Monete vechi românești inedite sau puțin cunoscute.

COLECȚIUNEA BULETINULUI

Din numerile vechi ale Buletinului Societății Numismatice Române se mai află în depozit următoarele:

Anul 1904 numerile 2, 5—6 și 7—8.

Anul 1905/6 fasciculele III—IV (1905) și I—II (1906). [Catalogul medaliilor românești].

Anul 1910 Darea de seamă (tot ce a apărut).

Anul 1911 fasciculele I și IV (tot ce a apărut).

Costul unei serii din acești ani este de 10 lei. Doritorii se vor adresa la redacția Buletinului, trimițând banii înainte, plus 70 bani pentru transport.

MEDALII ROMÂNEȘTI

Societatea Numismatică Română dispunând de un număr foarte restrâns de medalii ale Domnilor Români, a hotărât să le vândă cu preț redus și anume:

Medalia Mihai Viteazu, bronz, lei 3 exemplarul.

Medalia Matei Basarab, bronz, lei 3 exemplarul.

Medalia aniversării Uniri Principatelor (1859—1909), bronz, lei 5 exemplarul.

Doritorii se vor adresa la redacția Buletinului, trimițând costul înainte și adăugând pentru transportul cu poșta 70 bani.

Din lucrările d-lui **CONST. MOISIL** se pot procura dela Redacția noastră următoarele :

	Prețul Lei
I. <i>Considerațiuni asupra monetelor lui Mircea cel Bătrân</i> (cu o tabelă de monete)	1,—
II. <i>Medaliile lui Constantin-Vodă Brâncoveanu</i> (cu 8 figuri în text)	1,—
III. <i>D. A. Sturdza și Numismatica Românească</i> (cu 1 portret)	0,50
IV. <i>Contribuțiuni la istoria monetăriei vechi românești</i>	1,—
V. <i>Bănăria lui Dabija-Vodă</i> (cu 17 figuri în text)	1,—
VI. <i>Efigiile monetare ale Domnilor Români</i> (cu 18 figuri în text)	1,—

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un număr de 20 exemplare din fiecare lucrare se vinde în folosul SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE.

A apărut în Analele Academiei Române, vol. XVIII :

CONST. MOISIL, *Monete vechi românești, inedite sau puțin cunoscute* (cu 24 figuri în text) bani 50

Se procură dela librăriile: SOCEC, SFETEA, SURU și STANCIULESCU.

Redacția și Administrația: Calea Victoriei 135. — București.

PREȚUL LEI 2,50.